

BERGEN
KOMMUNE

BYRÅDSAVDELING FOR BYUTVIKLING
BBU - kommunaldirektørens stab

RIKSANTIKVAREN
Postboks 1483 Vika
0116 OSLO

Vår referanse: 2025/267836-20
Saksbehandler: Christian Clausen Hjelte
Dato: 23. februar 2026
Deres ref.:

Høringssvar fra Bergen kommune: Høringsuttalelse til forslag av fredning av område på og rundt Bergenhus festning, Sverresborg og Skuteviken i Bergen kommune.

Bergen bystyre behandlet saken i møtet 18.2.2026 sak 32/26 og fattet følgende vedtak:
Bergen kommune avgir høringsuttalelse til «forslag av fredning av område på og rundt Bergenhus festning, Sverresborg og Skuteviken i Bergen kommune» slik den fremkommer av byrådets forslag, med slikt tillegg:

Vi lever i en usikker tid hvor internasjonale hendelser og konflikter fører til en større oppmerksomhet rundt samfunnets sårbarhet. Forsvarskommisjonen og Totalberedskapskommisjonen har begge understreket alvoret og har anbefalt en kraftig styrking av militær og sivil beredskap. Økt beredskap i kommunene er her en grunnleggende byggestein. Byrådet har gjennom Klosterhagen-erklæringen også understreket behovet for en større prioritering av sikkerhet og beredskap i Bergen.

Området ved Bergenhus festning er i dag delvis i bruk av Forsvaret. Blant annet så er Heimevernets distrikt 09 lokalisert til Bergenhus festning. HV09 har ansvar for store områder i Vestland fylke og har tilknyttet et stort antall soldater. Selv om det meste av arealene innenfor Forsvarsbyggs eiendomsgrenser allerede er fredet gjennom vedtak av forskrift 26 mai, så innebærer Riksantikvaren sitt forslag til fredning begrensninger for tiltak innenfor særlig sone E som kan være i konflikt med Forsvarets aktivitet og behov. Bergen kommune viser til høringsuttalelsen fra Forsvarsbygg, og anbefaler at fredningsforslaget bearbejdes videre for å ivareta viktige behov knyttet til Forsvarets sin virksomhet på Bergenhus festning.

Bergen kommune viser til, og stiller seg bak, Kystverkets høringsuttalelse som understreker at forsvars- og beredskapsinteresser ikke er belyst i Riksantikvarens forslag til fredning, og da særlig motstriden mellom kulturminneloven og havne- og farvannsloven. I tillegg savner Bergen kommune en omtale av sivil beredskap, og hvordan fredningsforslaget eventuelt kan virke inn på eksempelvis evakuering av innbyggere eller tilkomst for utrykningskjøretøy ved uønskede hendelser.

Nedenfor følger kommunens uttale i tråd med ovennevnte:

Byrådets vurdering og forslag til høringsuttalelse:

Bergen kommune vurderer at fredningsforslaget fra Riksantikvaren har svært negative konsekvenser for Bergen, og kan derfor ikke støtte forslaget slik det foreligger. Negative konsekvenser knyttes til flere forhold, som utdypes under:

Postadresse:
Postboks 7700, 5020 BERGEN
Kontoradresse:
Rådhusgaten 10

Telefon: 55565556
E-post: byutvikling@bergen.kommune.no
Internett: www.bergen.kommune.no

- Bergen som levende havneby
- Reiseliv, forskning og næringsliv
- Byutvikling og transformasjon av Dokken
- Bybane og hovedsykkelrute nordover
- Miljø og klima
- Kulturmiljø - felles ansvar og samarbeid

I tillegg er fredningsforslaget i strid med sentrale mål og føringer i Kommuneplanens samfunnsdel (KPS), vedtatt av Bergen bystyre 24.09.2025 i sak 283/25. Dette utdypes under.

Bergen kommune vurderer at fredningsforslaget bør trekkes av Riksantikvaren. Om ikke må forslaget vesentlig bearbejdes i tett dialog med Bergen kommune, Vestland fylkeskommune, Bergen Havn og andre berørte grunneiere.

Plan- og bygningsetaten og Byantikvaren har bidratt med innspill til høringsforslaget. Disse inngår i Bergen kommune sin høringsuttalelse, og følger vedlagt.

Bergen som levende havneby

Bergen er en levende og mangfoldig havneby som er bygget på handel og sjøfart helt siden Middelalderen. Bergen har en av de største havnene i Europa. Bergensregionen representerer 40% av den norskkontrollerte skipsflåten, og er Norges shipping-hovedstad. Den maritime klyngen i Bergen representerer hele verdikjeden fra rederier, verft, utstyr og tjenester til forskning og utvikling. Vårt næringsliv, vår byutvikling, vår forskning og utdanning og selve byens identitet, lener seg tungt på havet – og på aktiv bruk av havet – både historisk og i dag.

Bergen kommune er eier av deler av området som foreslås fredet. De største og mest sentrale eiendommene er gnr./bnr. 197/903 (Skoltegrunnskaiaen), 167/1717 (deler av Bontelabo) og deler av 167/904 (Festningskaiaen). Eiendommene benyttes i hovedsak til havnevirksomhet i regi av Bergen havn AS. Bergen kommune eier 50 % av aksjene i Bergen Havn, og Byrådsavdeling for finans har eieroppfølgingsansvaret overfor havneselskapet.

Riksantikvarens fredningsforslag vil påvirke den havnevirksomheten Bergen Havn allerede i dag utfører på vegne av Bergen kommune og de øvrige eierkommunene i selskapet. Forslaget innebærer vesentlige begrensninger både hva gjelder skipstyper, tonnasje og hyppigheten på anløp. Videre medfører fredningsforslaget at kommunens handlingsrom for fremtidig utvikling og utnyttelse av eiendommene vil være svært begrenset. I dag er cruiseanløp fordelt mellom Dokken og Skolten/Bontelabo.

Riksantikvarens forslag til fredning vil gi store negative konsekvenser for det bergenske næringsliv og byens funksjon som havneby i dag. Forslaget vil få alvorlige konsekvenser for Bergen havn, og i praksis føre til at mesteparten av havneaktiviteten i området faller bort. Bergen Havn sine beregninger viser at minst 450 anløp vil forsvinne årlig, dersom fredningsforslaget vedtas. Riksantikvaren sitt forslag på begrensninger av lengde og høyder, vil altså innebære en reduksjon på rundt 75%, det vil si fra dagens 600 anløp til fremtidige anløp på rundt 150.

Av de skipsanløp som rammes, er kun drøye 100 anløp med cruise. Det vil være flere næringer som rammes, men energi og offshore vil treffes spesielt hardt. I denne gruppen finnes fartøy for ankerhåndtering, supply-båter og andre båter knyttet til off-shore. For disse skipene vil havnen i Bergen i de fleste tilfeller være eneste mulige havn å legge til kai i, ettersom Bergen Havn i motsetning til omegnshavner er en offentlig havn med mottakspåkt.

Det er ikke bare direkte brukere innenfor fredningssonen som rammes. Fredningen vil ha ringvirkninger for hele havnefunksjonen i Bergen, og vil ramme øvrige brukere av havnen indirekte. Bergen Havn har en rekke funksjoner, med stor trafikk og et stort mangfold av

næringer og aktører. Her er, i tillegg til nevnte næringer, fiskefartøy og marin, hurtigbåter, ferger, gods, veteranbåter, reiseliv, fritidsbåter, kultur med mer. Bergen Havn er også beredskapshavn, også innen folkehelse og pandemi (IHR).

Indre havn hadde i 2024 over 23.000 skipsanløp. Havnen trenger all den plassen den har. Dersom foreslått fredning gjennomføres, vil det bli økt konkurranse om kai-areal i en havn hvor areal allerede er en knapphet.

Reiseliv, forskning og næringsliv

Riksantikvarens forslag til fredning vil gi store negative konsekvenser også for fremtidig utvikling av byen. Bergen kommune har de siste årene gått tungt inn i satsingen «Havbyen Bergen – One Ocean» sammen med Vestland fylkeskommune, Universitetet i Bergen, Havforskningsinstituttet og rundt 100 andre samarbeidspartnere fra næringsliv, akademia og offentlig sektor.

«Havbyen Bergen – One Ocean» er et samarbeidsprosjekt med fokus på bærekraftig verdiskapning, kunnskap og forskning om havet. Dette er en langsiktig og helhetlig satsning som gjør Bergen til en internasjonal arena innen bærekraftig havutvikling. Gjennom samarbeid, kunnskapsbygging og kunnskapsformidling, skal prosjektet styrke regionens posisjon som global leder innen havnæringene. Her spiller Bergen Havn, og byens aktive, levende havnefunksjon, en helt sentral rolle. Bergen kommune vurderer at fredningsforslaget setter denne satsingen i fare.

Tilsvarende som Oslo og andre storbyer, så har Bergen et stort behov for fremtidsrettet byutvikling og transformasjon av kaiarealer i sentrum. Byutvikling og næringsutvikling henger tett sammen. Bergen er midt inne i en omfattende, kompleks og nødvendig byutvikling med transformasjon av flere slike områder. Flere av disse kan trues av fredningsforslag.

Konkret gjelder dette både områdene ved Bontelabo, som ligger tett på festningen, og de store havneområdet ved Dokken, som ligger lenger mot sør. Bontelabo har i dag for eksempel et gammelt fryselager for fisk som er i dårlig stand og vanskelig kan gjenbrukes. Her er et stort byutviklingsprosjekt satt i bero av utvikler GC Rieber på grunn av fredningssaken. Havneområdet Dokken skal bli til en ny, fremtidsrettet bydel og innebærer blant annet en svært krevende flytting av dagens godshavn. Disse områdene kan «låses» i sin nåværende tilstand dersom fredningsforslaget vedtas, og vil gi vesentlige begrensninger for reiselivet, forskningen og næringslivet sine muligheter for videre utvikling.

Bergen kommune er også bekymret for hvilke konsekvenser fredningen kan få for viktige næringsaktører som i dag holder til i området som foreslås fredet. Thon Hotel Orion (område E i fredningsforslaget) og Bergen Kjøtt (område D) er noen av nærings- og kulturaktørene hvis fremtidige utvikling vil kunne båndlegges gjennom å bli «låst» inne i fredningsområdet.

Forslaget vil utvilsomt også få negative ringvirkninger for reiselivsnæringen og øvrig næringsliv både i Bergen og regionen for øvrig.

Byutvikling og transformasjon av Dokken

Transformasjonen av Dokken fra havneområde til nytt byområde er allerede godt i gang, i tråd med en rekke vedtatte overordnede planer og strategier. Å bevare og videreutvikle havneaktivitetene innenfor fredningsområdet er derfor avgjørende for å kunne gjennomføre den planlagte transformasjonen. Utviklingen av Dokken er kompleks og avhengig av nøye planlagte faser og fremdrift. En reduksjon i eksisterende havnedrift innenfor fredningsområdet, før det finnes reelle alternativer for dagens virksomhet, vil få svært uheldige konsekvenser for fremdriften i Dokken-prosjektet

For Bergen kommune er framdrift og forutsigbarhet helt avgjørende for videre planlegging og realisering av transformasjonen av Dokken. Det pågående arbeidet med offentlig områdeplan for Dokken sør legger opp til politisk sluttbehandling og vedtak våren 2027. Leieavtalen med Bergen Havn på Dokken sør er sagt opp fra 31.12.2027 for å frigjøre areal

til Statsbygg sitt prosjekt for samlokalisering av Havforskningsinstituttet og Fiskeridirektoratet, med rundt 800 arbeidsplasser. Dette prosjektet har stor nasjonal og internasjonal betydning. Videre skal Dokken utvikles med boliger, barnehager, barneskole og et bredt aktivitetstilbud, for fremtidig utvidelse av Bergen sentrum.

I prinsippssaken om midlertidig havneflytting, vedtatt i bystyremøte 18.06.2025 sak 207/25, ligger det til grunn at Bergen Havn skal ha fraflyttet Dokken sør innen 2035. Parallelt må arbeidet med å etablere en permanent havn planlegges og avklares.

Bergen kommune vil presisere at fredningsforslaget må ses i direkte sammenheng med flyttingen av Bergen Havn til en permanent og fremtidig lokalisering. Fredningsforslaget legger opp til at dagens havnerelaterte aktiviteter på deler av området ikke kan videreføres. Dette er svært uheldig i en fase hvor Bergen Havn først skal frigjøre arealer i «Dokken sør», og deretter i Jekteviken/Dokken nord.

Et eventuelt fredningsvedtak må derfor tilpasses den faktiske tidsplanen for havneflyttingen, og sikre et handlingsrom som gjør koordinert framdrift mulig mellom etablering av permanent havn og frigjøring av arealer til byutvikling. Dersom havneaktiviteten på Skolten reduseres uten at alternativ kapasitet er på plass, vil presset på Dokken og Jekteviken øke betydelig. Det må sikres tilstrekkelig fleksibilitet for å opprettholde nødvendig kontinuitet i havnedrift gjennom overgangsfasene.

Fredningsforslaget kan i praksis stoppe opp byutviklingen i området frem til en permanent havneløsning foreligger. Bergen kommune viser til regjeringen sitt mål om bygging av 130.000 boliger innen 2030. Utvikling av Dokken er et helt sentralt for at Bergen skal bidra til å nå dette nasjonale målet. Dokken representerer en transformasjon og byutvikling som er i tråd med statlige planretningslinjer, hvor sentrale områder utvikles og fortettes. Byutviklingen på Dokken må tillegges vekt i vurderinger av negative konsekvenser av fredningsforslaget. Slik fredningsforslaget nå foreligger, går det på tvers av de nasjonale målene for byutvikling og boligbygging. Bergen kommune understreker derfor at enhver fredning må kobles tidsmessig og operasjonelt til havneflyttingen og utviklingen av Dokken.

Bybane og hovedsykkelrute nordover

Bergen kommune vurderer at fredningsforslaget kan ha konsekvenser for regulering og bygging av bybanen og hovedsykkelrute fra sentrum og nordover mot Åsane. Sone E overlapper i Sandbrogaten med planområdet for gjeldende reguleringsplan for bybanen og for planområdet for pågående reguleringsprosess med ny hovedsykkelrute. For å unngå konflikt med vedtatt grense og ny grense for planområdene, så bør grensen for sone E i fredningsforslaget tilpasses.

Sonene A, B og C berøres tilsvarende av gjeldende reguleringsplan for bybane og hovedsykkelrute, og pågående reguleringsprosess for hovedsykkelrute. Det er viktig at sonene ikke begrenser realiseringen av fremtidig ny gang- og sykkelvei langs festningen. Området består av mange små eiendommer, og det er viktig å unngå behov for dispensasjoner for en rekke fremtidige saker. I reguleringsprosessene etter plan- og bygningsloven har kulturmiljømyndigheter vært aktivt involvert sammen med andre myndigheter, og sentrale samfunnsinteresser har blitt belyst og avveid.

I gjeldende reguleringsplan for bybanen er det allerede avklart arealer for riggområder innenfor festningen. For fremtidig realisering av bybanen og hovedsykkelrute så er det viktig at fredningsforslaget ikke legger begrensninger for denne typen midlertidig bruk av området.

Realisering av bybane og hovedsykkelrute fra sentrum og nordover er et svært viktig samferdselsprosjekt i Bergen, og er avgjørende for å nå overordnede mål om en bærekraftig byutvikling. Bergen kommune understreker viktigheten av at fredningsforslaget ikke legger begrensninger for realiseringen av dette viktige samferdselsprosjektet. Det er også av stor betydning at fredningsforslaget ikke skaper unødvendig usikkerhet og risiko rundt fremtidig

realisering og finansiering av bybanen og hovedsykkelruten fra sentrum og nordover mot Åsane.

Miljø og klima

Fredningsforslaget vil få store konsekvenser for dagens og fremtidig bruk av landstrømanleggene som har vært gjenstand for betydelige investeringer ved havnen i en årrekke. I området rundt Skolten/Bontelabo/Festningskaaien er det investert ca. 260 mill. i landsstrømanleggene. I 2025 lå ca. 60% av alle cruiseskip på landstrøm, og nærmere 75% av offshorefartøylene totalt i Bergen Havn. Fra og med 2026 er det krav til alle cruiseskip om å ligge på landstrøm. Bergen kommune vurderer at fredningsforslaget svekker muligheten for å tilby utslippsfrie anløp, og vil dermed være i strid med lokale, regionale og statlige mål for klima og utslippskutt.

Kulturmiljø - felles ansvar og samarbeid

Bergen kommune vurderer at fredningsforslaget fremstår å være i strid med internasjonale verdensarveksperter fra UNESCO sin vektlegging av vern gjennom bruk fremfor romantisering av fortiden. Det vises her til innspillet fra UNESCOs Advisory Mission ga i forbindelse med arbeidet med Bybanetraseen over Bryggen, hvor det også ble gitt råd med tanke på ivaretagelse av havnen i Bergen og Vågen. UNESCOs Advisory Mission konkluderer med: «The Mission recommends that the City of Bergen and the Bergen Port, Keep the Bryggen Quayside open to a wide range of maritime transport, not only historic vessels, but concurrently initiate a policy that Bergen Harbor limit the size of ships that can dock at the Bryggen Quayside.»

Hele dokumentet finnes her: <https://whc.unesco.org/en/list/59/documents/>

I innspillet fra UNESCO understrekes det at havnen må fortsette sin kontinuerlige funksjonalitet som en levende havn der ikke bare veteranbåter skal få legge til. Dette tas ikke hensyn til i forslaget fra Riksantikvaren.

Diskusjonen rundt kulturmiljøets tålegrense omtales også, og at denne må vurderes opp mot størrelsen på skip som får legge til. Det refereres til kaaien foran verdensarven, som er spesielt sårbar. Det henstilles imidlertid til Bergen kommune som havneeier om å utføre denne analysen og sette de nødvendige begrensningene og derfor også å kunne gi de nødvendige dispensasjonene. Bergen kommune vurderer at en kommunal forvaltning av havneområdene vil sikre en bærekraftig og gjennomførbar organisering som sikrer en levedyktig havneby og havby i fremtiden, men også ivaretar hensynet til det lokale selvstyret. Bergen kommune og Bergen Havn samarbeider tett rundt forvaltning av byens havn og har oppnådd gode resultater så langt. Dette kan understøttes av byens oppnådde resultater med regulering av cruisetrafikken, med maksbegrensninger på antall skip og passasjerer, innovasjon innen grønn maritim omstilling og miljøkrav som har blitt betegnet som noen av de strengeste i verden, jmfør [bystyrevedtak 24.05.2022](#) i sak 125/22.

Vurdering av alternativer

I høringen bes høringsparter ta stilling til to alternativer når det gjelder særskilt regulering av ferdsel, hvilket gjelder områdene A og C i fredningsforslaget (s. 7).

- To av sonene som er forslått fredet innebærer begrensninger for anløp av fartøy som er høyere enn 11 meter og lengre enn 24 meter. Forslaget inneholder videre bestemmelser som forbyr oppføring av nye bygninger, anlegg og konstruksjoner.
- Fredningsforslaget vil få betydelige konsekvenser for havnedriften og for næringsaktører som er avhengige av dagens kapasitet, da begrensningen på fartøystørrelser innebærer at større skip, inkludert cruiseskip og supply-skip, i praksis ikke vil kunne legge til i området.

- Forslaget om en bestemmelse som forbyr nye bygg og utvidelser uten særskilt tillatelse, kan få direkte betydning for planlagt utvidelse av Skolten. En eventuell fredning slik den fremstår vil sannsynligvis gjøre utbyggingen svært vanskelig, eller stoppe prosjektet.
- På land er det en bekymring for de negative konsekvensene den foreslåtte fredningen kan få for den viktige, kommersielle kulturaktiviteten som drives på festningsområdet, som festivaler og storkonsserter.

Bergen kommune vurderer at ingen av disse alternativene vil fungere, med referanse til ovenstående argumentasjon.

Som omtalt over, så vil anløp av rundt 600 store skip bli berørt av begrensningene som foreslås i sone C (Bontelabo) og sone A (Festningskaaien). Av disse er ca. 107 cruiseanløp, mens resten fordeler seg på slepefartøy, fiskefartøy, lektere, fangstfartøy, offshore osv. Som omtalt vil rundt 450 anløp forsvinne hvert år som følge av det foreslåtte fredningsforslaget. Dette vil medføre betydelig bortfall av inntekter. I tillegg vil bortfall av havneaktiviteter gi betydelige ringvirkingskonsekvenser for Bergen næringsliv i form av tapt omsetning for byen og på passasjer/mannskap/skip.

Bergen kommune vurderer det foreslåtte fredningstiltaket som alt for strengt, unyansert og inngripende, og mener at en slik fredning vil true Bergen som havneby. Vi vurderer at fredningsplanen vil gjøre Bergen til et museum fremfor en levende havneby. Vi er svært bekymret for at fredningen vil få alvorlige konsekvenser for næringslivet i Bergen, for byens attraktivitet som et sted å bo, arbeide og investere i, og for fremtidig utvikling av byen.

Bergen kommune mener det er behov for en mer balansert fredning, der fredningen utformes slik at den i praksis ikke hindrer havnedrift og transportfunksjoner som er kritiske for byen og regionen. Konsekvensene av forslaget slik det foreligger vil være direkte ødeleggende for arbeidsplasser, havneinntekter, reiseliv, beredskap og klimaarbeid. Bergen kommune foreslår en mer presis avgrensning av soner og bestemmelser, slik at fredningen beskytter kulturmiljøet uten å gjøre det umulig å utvikle og drive viktige havnefunksjoner. På bakgrunn av dette, så anbefaler Bergen kommune at fredningsforslaget enten trekkes slik at det kan utarbeides et nytt forslag, eller at forslaget vesentlig bearbeides i dialog med Bergen kommune, Bergen Havn og andre berørte parter.

Bergen kommune er opptatt av at det verdifulle kulturmiljøet i og rundt Bergenhus festning bevares, men hensynet til kulturmiljøet må balanseres mot øvrige samfunnsinteressene som berøres av fredningsforslaget. Bergen er – og skal være – en havneby. Derfor er det viktig at det legges til rette for å sikre sjørelatert virksomhet som kan drives på en funksjonell, miljømessig og økonomisk bærekraftig måte innenfor det foreslåtte fredningsområdet.

Forholdet til kommuneplanens samfunnsdel (KPS)

Kommuneplanens samfunnsdel (KPS) er øverste føring for Bergen kommunes arbeid med næringsutvikling. Ny KPS, «Et nystemt Bergen», ble vedtatt i [bystyremøte 24.09.2025](#) i sak 283/25. Den adresserer sentrale utfordringer som byen står overfor, peker ut mål og strategier for den langsiktige utviklingen i kommunen, og legger rammene for politiske satsingsområder. Ny KPS legger Bergens rike historie, sterke identitet og kulturelle egenart til grunn, samtidig som den peker fremover – mot en by som skal være i utvikling og stadig bevegelse.

Bergen kommune mener fredningsforslaget er i strid med sentrale mål og føringer i nylig vedtatt KPS for Bergen kommune. Dette omfatter Bergen kommunes mål for by- og arealutvikling, næringsutvikling og verdiskaping, kunnskap og kompetanse og Bergen rolle i en lokal, regional og internasjonal kontekst.

Oppsummering og konklusjon

Bergen kommune vurderer at fredningsforslaget har svært negative konsekvenser for Bergen som havneby, reiseliv, forskning og næringsliv samt byutvikling og pågående transformasjon av Dokken. Fredningsforslaget vil svekke viktige satsinger og mål knyttet til klima og miljø. Bergen kommune ber derfor om at Riksantikvaren trekker forslaget, eller at det eventuelt vesentlig bearbeides i dialog med Bergen kommune, Bergen Havn og andre berørte.

En eventuell fredning må balanseres opp mot flere samfunnsinteresser. Det må ses i sammenheng med havnebehov, byutvikling og overordnede mål for klima og miljø, og særlig tilpasses fremdrift og planlagt transformasjon av Dokken. Dette er avgjørende for at Bergen fortsatt kan være en levende og funksjonell havneby, samtidig som vi ivaretar kulturminner og den unike havnehistorien som byen representerer.

I høringen bes høringsparter ta stilling til to alternativer når det gjelder særskilt regulering av ferdsel, hvilket gjelder områdene A og C i fredningsforslaget (s. 7). Bergen kommune vurderer at ingen av disse alternativene vil fungere for Bergen som havneby, siden de vil medføre betydelige konsekvenser for havnedriften og næringsaktører som er avhengige av dagens kapasitet. Alternativene vil også medføre begrensinger for viktige satsinger og mål knyttet til reiseliv, forskning, næringsliv, kulturaktiviteter, byutvikling, miljø og klima.

Bergen kommune imøteser dialog med Riksantikvaren for å utforme en tilpasset fredning som i praksis ikke vil hindre havnedrift og transportfunksjoner som er kritiske for byen og regionen. Bergen kommune anbefaler en mer presis avgrensning av soner og bestemmelser, slik at fredningen beskytter kulturmiljøet samtidig som Bergen fortsatt kan være en levende havneby som bygger på historien og kan utvikles videre inn i fremtiden.

Innspill fra fagetater:

Byrådsavdeling for byutvikling (BBU) har fått innspill fra Byantikvaren og Plan- og bygningsetaten (PBE) for å utarbeide forslag på høringssvar. Innspillene er gjengitt i sin helhet under og følger som vedlegg. Byantikvaren har oversendt Verdensarvkoordinator for Bryggen sitt høringsinnspill, som følger vedlagt.

Plan- og bygningsetaten

Riksantikvaren meldte oppstart av fredning 15.04.2024. Plan- og bygningsetaten gav innspill til oppstart av fredningssak april 2024 (HENV-2024/12768-2).

Riksantikvaren skriver i sin kommentar til kommunens innspill at fredningen innebærer at bruk og utvikling skal skje på kulturmiljøets premisser. Fredningen får konsekvenser for bruks- og utviklingspotensialet for de berørte eiendommene, herunder også Bontelabo, Skoltegrunnskaaien. Fredningen kan få betydning for byutvikling på Dokken dersom kommunen gjennom planlegging lager avhengigheter som ikke kan realiseres.

Riksantikvaren vurderer at en utvidet kaifront, som Bergen havn ønsker, er uforenelig med kulturmiljøverdiene på Bergenhus og Skuteviken. De ser også behovet for å styre anløp av større fartøy i fredningsområdet, da både dagens bruk og fremtidig ønsket bruk er i konflikt med kulturmiljøet og opplevelsen av det. Videre skriver de at fredningen ikke er til hinder for utvikling av Bybanen eller sykkeltraseen slik de var vedtatt på varslingstidspunktet. Fredningen er heller ikke til hinder for utvikling av byrom, såfremt disse er i tråd med fredningens formål.

Plan- og bygningsetaten vil påpeke at deler av området rundt Bergenhus festning, Sverresborg og Skuteviken er preget av mye trafikk, og er ikke tilrettelagt for opphold, og med til dels dårlige forhold for gående og syklende. Kommunen har kartlagt området og ser stort behov for utbedringer for gående. Tilgang til sjøfronten er også en viktig prioritering for byutviklingen. Slik fredningsbestemmelsene er utformet er det et svært begrensa handlingsrom for å utvikle gode byrom innenfor fredningsområdet. Videre legges det opp til

streng restriksjoner på eksisterende bygg som i verste fall kan hindre en god bymessig utvikling av fredningsområdet. Vi mener det bør vurderes om bestemmelsesområde etter pbl kan sikre viktige vernehensyn og samtidig gi noe mer fleksibilitet for byutvikling i området. Plan- og bygningsetaten mener at ferdselsbegrensningene i den foreslåtte fredningen ikke er forenelig med Bergen som havneby, da de legger store begrensninger for bruken av området, kaiene og innseilingen til Vågen.

Vi viser til at Skoltegrunnskaiaen er regulert med en utvidelse av eksisterende kai mot nord i eldre reguleringsplan for Skoltegrunnskaiaen – Bontelabo (15430000). Dette var videreført i KDP Bergen havn (18740000), vedtatt 14.05.2012. Hensynet til fredet bygrunn er ivarettatt i bestemmelsene til KDPen. Vi kan ikke se at eventuelle konflikter med vedtatte reguleringsplaner og kommunedelplaner er omtalt eller problematisert i fredningsforslaget. Vi vurderer at innstramming i størrelse på skip vil påvirke logistikken til Bergen havn betraktelig og vil sette spesielt områdeplan for Dokken sør i fare. Her er det viktig å bemerke at ulike sektorinteresser må ta del i dialogen, da målkonfliktene er mange når vi jobber med utvikling i Bergen sentrum. Plan- og bygningsetaten etterspør dialog og medvirkning i den videre fredningsprosessen.

Planen for Dokken Sør

Områdereguleringsplan for Dokken sør skal etter planen vedtas våren 2027, omtrent samme periode som Statsbygg sin detaljplan innenfor deler av samme område. Sistnevnte plan er sentral for å sikre samlokalisering av Havforskningsinstituttet og Fiskeridirektoratet på Dokken, med sine cirka 800 arbeidsplasser, og deres virksomhet er svært viktig både nasjonalt og internasjonalt (estimert innflyttingsklart i 2033). Områdereguleringsplan for Dokken sør legger opp til videreutvikling av Bergenhus bydel, med kobling til det historiske sentrum og tiliggende kulturmiljø. Her skal det tilrettelegges for boliger, næring, tjenestebehov, parker, byrom og fremtidige kulturminner og kulturmiljø som en utvidelse av Bergens byhistorie. Akvariet - i form av Verdenshavsenteret - skal også flytte og relokaliseres på Dokken.

Den viktigste forutsetningen for at «Dokken sør» skal kunne utvikles, er at godshavnvirksomheten som er der i dag flyttes til «Dokken nord» i en mellomperiode. I juni 2025 ble «havneflytteplanen» vedtatt i Bergen bystyre, med tilhørende tiltak for å kunne realisere denne flyttingen. Om ikke cruiseskip eller supplyskip kan ligge til kai ved Skolten/Bontelabo slik de gjør i dag, kan dette føre til at de blir henvist til allerede presset kai-areal på Dokken. Dette vil i så fall kunne hindre utviklingen av store deler av Dokken Sør, som utgjør en vesentlig del av boligreguleringen i Bergen gitt regjeringens mål om 130 000 boliger innen 2030.

KPA 2018

I KPA2018 er området på land avsatt til Byfortettingssone, grønnstruktur og havneareal. Arealet i sjø er avsatt til *Bruk og vern av sjø og vassdrag* med tilhørende strandsone. Bruk og vern av sjø og vassdrag er et samleformål for sjøområder for allmenn flerbruk. Området på Bergenhus som er avsatt til grønnstruktur har følgende bestemmelse: «*Bergenhus festning er underlagt Forsvaret, og vil kunne underlegges militær adgangskontroll*».

Området ligger i hovedsak innenfor følgende hensynssoner:

- Båndleggingssone: Båndlagt etter lov om kulturminner (H730)
- Bevaring kulturmiljø (H570): Festningene, Historisk sentrum, Middelalder bykjernen
- Bestemmelsesområde: Historisk område Bergen sentrum (#4)

Byantikvaren i Bergen jobber med å utarbeide en buffersone rundt verdensarvstedet Bryggen. Og i den forbindelse diskuteres det om å utvide eller innarbeide nytt bestemmelsesområde i KPA med tilhørende bestemmelser. PBE mener det bør vurderes om bestemmelsesområde etter pbl kan sikre viktige vernehensyn og samtidig gi noe mer fleksibilitet for byutvikling i området.

Videre prosess

I PBE sitt innspill til BBU ved oppstart av fredningssaken formidlet vi behovet for en prosess der Bergen kommune er representert. Vi vil gjenta vårt innspill om et stort behov for en prosess i det videre arbeidet med fredningssaken, der Bergen kommune og andre interesser som Bergen Havn deltar i dialogen.

Oppsummering

Plan- og bygningsetaten mener at fredningsforslaget legger for store begrensninger innenfor det foreslåtte fredningsområdet. Etaten er bekymret for at fredningen vil medføre hindringer for bruken av området, kaiene og sjøfronten langs Vågen for myke trafikanter, tilrettelegging av gode byrom og allmenhetens tilgang til sjø. Vi kan heller ikke se at det er gjort særlige vurderinger av konsekvenser fredningsforslaget vil ha for havnevirksomhet, næring og byutvikling sett i lys av de faktiske konsekvensene forslaget innebærer for Bergen kommune.

Etaten forutsetter at fredningen ikke gis tilbakevirkende kraft, med tanke på planlagt bybane og hovedsykkelrute fra sentrum til Åsane, inkludert tunnel bak Bryggen. Fredningsforslaget kan også få store negative konsekvenser for planlagt byutvikling på Dokken Sør.

Plan- og bygningsetaten mener det bør vurderes om bruk av plan- og bygningsloven kan sikre viktige vernehensyn, samtidig som det gis større fleksibilitet for byutvikling i området. Vi ønsker å bidra til å finne gode løsninger hvor vi kan ivareta både kulturminneinteressene i fredningsområdet, Vågen sin historiske rolle som havn, et godt og levende sentrum, og Bergen kommune som havneby.

Byantikvaren

Byantikvaren viser til sitt innspill til oppstarts meldingen i fagnotat av 23.april 2024, (ref. 2024/63522-4)

Byantikvaren imøteser en fredning av området rundt Bergenhus festning som vil kunne sikre viktige kulturmiljøaspekt ved Bergenhus festning og den historiske havnen. Festningen ligger som et tydelig maktsymbol for Kongen og Staten i innseilingen til den kommersielle funksjonen inne i Vågen, og det er viktig at forbindelsen mellom festningen og sjøen blir opprettholdt.

Også i vårt notat til oppstarten av fredningsprosessen uttrykte vi en positiv holdning til en fredning av området rundt Bergenhus festning. Samtidig påpekte vi betydningen av å gi rom for drift av en levende havn der framtidige ønsker og behov for utbedringer, både når det gjelder havnefunksjoner, infrastruktur og bygningsmasse, blir ivaretatt. Videre understreket vi viktigheten av at ansvarsforholdet mellom kulturminnemyndighetene og Bergen kommune blir beskrevet og entydig plassert.

Bergenhus ved innseilingen til en levende historisk havn

Bergenhus og området rundt festningsanlegget utgjør et av de viktigste og mest verdifulle kulturmiljøene i Norge. Bergenhus og Sverresborg er et unikt kulturmiljø med bygninger og anlegg som spanner over et tidsrom fra middelalder og fram til 1900-tallet. Bevaring av festningens viktige posisjon i bybildet og forholdet til Vågen er av stor viktighet. Samtidig er Bergenhus festning og innseilingen til Vågen viktig for å forstå Bergens utvikling og posisjon i Norge, som en viktig havn for handel og transport både historisk og i dag. Området som nå fredes er i stor grad del av den levende byen og ikke minst en del av et aktivt havneområde. Utfordringen ligger i å få på plass en forvaltning som sikrer de unike kulturminneverdiene, samtidig som man tillater en bærekraftig ferdsel både til lands og til vanns.

Havnen har vært byens livsnerve fra middelalderen – hovedsakelig gjennom fiskehandel og hansatid – og formelt administrert siden 1735. Havnen og kaiene er gradvis endret og tilpasset gjennom historien. De største endringene er knyttet til store endringer i skipstrafikk fra seil til damp og fossil. Dette medførte hurtigere endringer med utbygging gjennom 1800- og 1900-tallet for å legge til rette for modernisering og utvikling av skipstrafikk og logistikk. Bergen Havn er i dag en moderne, bærekraftig og strategisk viktig havn for gods, cruise,

næringsliv og byutvikling. Den kombinerer tradisjon og historie med miljøtiltak og fremtidsrettet logistikk, og er en foregangshavn internasjonalt.

Et pågående prosjekt er «Havbyen Bergen – One Ocean» som er en langsiktig, helhetlig satsning som gjør Bergen til en internasjonal arena innen bærekraftig havutvikling. Gjennom samarbeid, kunnskapsbygging og kunnskapsformidling, skal prosjektet styrke regionens posisjon som global leder innen havnæringene. Her spiller havnen en stor og viktig rolle.

<https://www.bergen.kommune.no/politikk/byradet/behandlede-saker/okonomi-og-administrasjon/vil-viderefore-prosjektet-one-ocean-havbyen-bergen-til-2030>

Begrensninger som gjelder områdene A og C

Fredningsforslaget legger sterke føringer for bruk og ferdsel for store deler av havnearealene rundt Vågen. Byantikvaren ser behovet for å legge noen føringer for størrelse og type skip som kan tillates i Vågen, men stiller seg spørrende til hvorvidt fredningsbestemmelser er den mest hensiktsmessige løsningen. Bystrukturen rundt Vågen er sårbar, etter vår mening først og fremst i forhold til besøkshåndtering og infrastruktur som følger av anløp av store skip med mange passasjerer. Det er derfor også lagt restriksjoner på både anløp og størrelse på skip som etter overgangsperiode begynner å gjøre seg gjeldende. Vi har forståelse for Riksantikvarens bekymring for den visuelle opplevelsen av Festningen dersom det ligger store båter til kai ved Festningskaia. Dette kan imidlertid først og fremst oppleves som negativt for besøkende til byen som kun oppholder seg her i kort tid. For fastboende er dette et mindre problem da skipene under normale tilstander har kort liggetid ved kai.

Vi frykter at en fredning med detaljerte bestemmelser som regulerer driften av kaiene, og som kun åpner fritakelse for historiske fartøy, vil kunne bety en drastisk endring i driftsgrunnlaget for den historiske havnen og dermed også på sikt opplevelsen av Bergen som en aktiv hav- og havneby for både byens befolkning og besøkende. Vi viser til nedenstående vurdering fra internasjonale verdensarveksperter som vektlegger en funksjonell havn fremfor romantisering av Vågen.

Internasjonale kulturmiljøfaglige føringer i forhold til havnen

Byantikvaren vil også vise til Innspillet fra UNESCOS Advisory Mission i forbindelse med rådgivning i forhold til den nå vedtatte planen for Bybanetrasé over Bryggen.

*«The continued functional use of the Vågen Harbor is of great importance to the maintenance of the OUV of the Bryggen World Heritage property, providing a functional continuity to the setting that created the property.
The Mission was very pleased to note that the harbor is vital and dynamic.*

However, this positive contribution is threatened by increases in scale of maritime infrastructure, including the size of ships that dock at Vågen. This was made very evident by the presence throughout the duration of the Mission of a temporary idle cruise ship docked directly in front of the property, dwarfing it on a scale and dramatically, if temporarily, disrupting the visual relationship between property and harbor. The Mission was informed of a recent decision by the City Council of Bergen to designate the area in front of Bryggen as historic harbor. This decision may at the outset seem to be of great benefit to the property, but also inverts the positive contribution made by the functional harbor to the maintenance of the setting of the property, romanticizing it.

The continued use of the quayside as real living harbor is important, but the scale of the vessels that make use of the Bryggen quay should be carefully considered. A policy decision by the City, owner of the Port, would be of great benefit for the continued character of Vågen as vital part of the setting of the property.

The Mission recommends that the City of Bergen and the Bergen Port, Keep the Bryggen Quayside open to a wide range of maritime transport, not only historic vessels, but concurrently initiate a policy that Bergen Harbor limit the size of ships that can dock at the Bryggen Quayside.”

Hele dokumentet finnes her: <https://whc.unesco.org/en/list/59/documents/>

Det er to ting som er verdt å merke seg i dette viktige innspillet fra UNESCO:

- Havnen må fortsette sin kontinuerlige funksjonalitet som en levende havn der ikke bare veteranbåter skal få legge til.
- Kulturmiljøets tålegrense må vurderes opp mot størrelse på skip som får legge til. Det refereres til kaien foran verdensarven som er spesielt sårbar. Det henstilles imidlertid til Bergen kommune som havne eier om å utføre denne analysen og sette de nødvendige begrensningene og derfor også å kunne gi de nødvendige dispensasjonene. Dette støtter Byantikvaren opp om da det vil gi en bærekraftig og gjennomførbar forvaltning av havneområdene som sikrer framtidige levedyktige havneaktiviteter og logistikk. Slik Byantikvaren forstår det ligger dette inne i Bergen Havns egne strategiplaner for utviklingen av havneforvaltningen.

Skuteviken – deler av boligområde

Fredningen omfatter området rundt de fredete sjøbodene, samt den sørlige husrekken i Skuteviksveien. Denne bebyggelsen er en del av Reguleringsplanen for Skuteviken (P. 5810000) vedtatt i 1988. Det helhetlige kulturmiljøet som omfattes av denne planen der bebyggelsen og vegnettet er regulert til spesialområde bevaring, har gjennom mange tiår blitt godt forvaltet av Bergen kommune.

Reguleringsplanen for Skuteviken setter strenge krav til bevaring. Blant annet sier § 15 at *«i områder som er regulert til bevaring er vist på plankartet med skravur. Innenfor bevaringsområdene skal den gamle bebyggelsen og gatenettet bevares. Bevaringsverdig bebyggelse er regulert med eksisterende gesimshøyde og etasjetall.»*

Alle endringsforslag i Skuteviken har blitt strengt forvaltet etter denne planen og området framstår som autentisk og i liten grad endret de siste 40 årene.

Bestemmelsene i fredningsforslaget sier ingenting om de 25 bygningene i området. Ifølge Holme (2001, s 172) vil disse i utgangspunktet ikke ha samme vern som kulturminnet som utløste områdefredningen. Vi savner en presisering av konsekvenser, status og forvaltningspraksis for nevnte bygninger som er både bolighus, kulturhus og næringsbygg.

Bergen kommunes forvaltning av kulturmiljøene

I forslaget til fredning uttrykkes det stor skepsis til Bergen kommunes forvaltning av denne delen av den historiske byen og havnen.

«Riksantikvaren vurderer at dagens forvaltning av området innebærer høy risiko for tap av kulturmiljøverdi. Gjeldene reguleringsplaner samt presenterte mål og visjoner fra brukere og eiere innenfor fredningsområdet tar ikke hensyn til kulturmiljøverdiene, eller befolkningens rett til egen kulturarv i tilstrekkelig grad. Riksantikvaren ser at vedvarende endringspress og gradvise endringer er med på å undergrave kulturmiljøverdiene til festningen, i Skuteviken og i miljøet, og på den måten også bidrar til å sette kulturmiljøverdiene i verdensarvstedet og Bryggen under press.»

Byantikvaren stiller seg spørrende til hva dette begrunnes i. Foruten nevnte reguleringsplan for Skuteviken, er hele området regulert med Kommunedelplaner der kulturmiljø står langt framme som formål. I KPA 2018 ligger hele fredningsområdet innenfor hensynssone c. H570 med retningslinjer og bestemmelsesområde historisk sentrum i KPA2018.

I KDP Bergen havn vedtatt 2012 er det i bestemmelsen § 5.6 krav om dokumentasjon for kulturmiljøverdier og hvordan dette ivaretattes i detaljregulering eller byggesak. I retningslinje står det videre: *«I områder med definerte verneverdige kulturminner og kulturmiljø vil det i utgangspunktet være restriksjoner knyttet til endret arealbruk. I slike områder må foreslåtte tiltak fremme vern av kulturminnet eller kulturmiljøet.»*

I tillegg er området vernet gjennom kommuneplanens arealdel med både hensynssoner og Bestemmelsesområde. Bergen kommune er godt kjent med kulturmiljøverdiene i området og hensyntar dette i planer og ved tiltak. Alle tiltak i området gis en kulturmiljøfaglig vurdering fra Byantikvaren før vedtak og denne vektlegges i saksbehandlingen.

Under følger en oversikt over vern gjennom Plan- og bygningsloven, samt kunnskapsgrunnlag for området:

KPA2018:

- Hensynssone kulturmiljø H570 (bla. Kulturmiljø av nasjonal interesse)
- Hensynssone automatisk fredet middelalderbygrunn H730
- Hensynssone fare H350 Skuteviken (Verneverdig tett trehusbebyggelse)
- Bestemmelsesområde #4 Historisk sentrum

Kommunedelplaner:

- BERGENHUS. KDP BERGEN HAVN
- BERGENHUS. KDP SENTRUM
- BERGENHUS. KDP SANDVIKEN - FJELLSIDEN NORD

Reguleringsplaner:

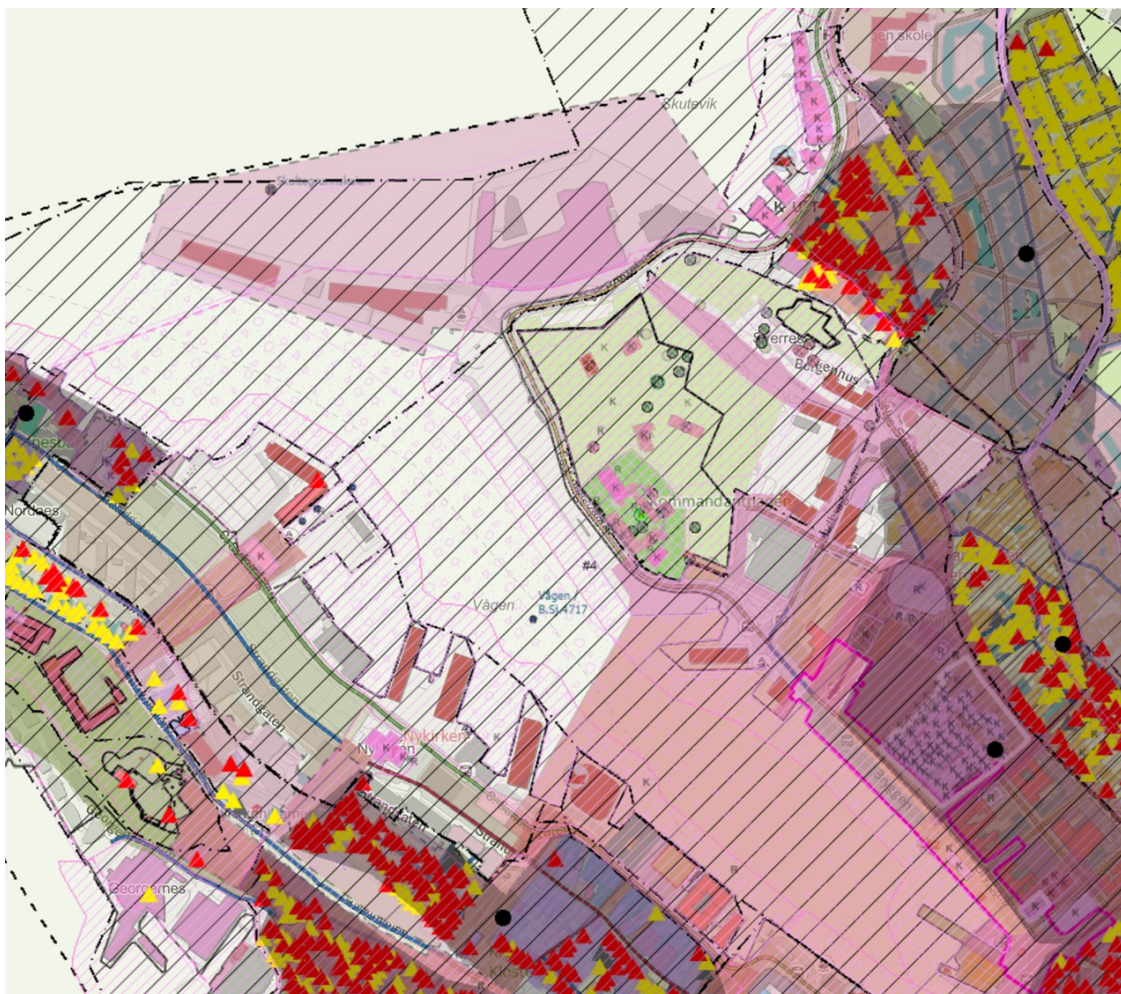
- BERGENHUS. GNR 167 BNR 899, BONTELABO 2
- BERGENHUS. VÅGEN, KAIENE OG BRYGGEN
- BERGENHUS. SKUTEVIKEN

Faglige vurderinger, utredninger og kulturminnegrunnlag:

- KUVA (Konsekvensutredning for verdsarv)
- KU for kulturminner og kulturmiljø Bybanen Bergen sentrum - Åsane 2013

Kulturminnegrunnlag utarbeidet av Byantikvaren:

- Bybanen Åsane tillegg delrapport 1 – 2018
- Bybanen sentrum - Åsane 2012
- KDP Bergen havn – 2006
- KDP for kystsone - 2003
- KDP Sandviken og Fjellsiden nord – 1999
- KDP Sentrum – 1999
- KU Skansentunnelen 1998
- Sandviksbukten -1996

Figur 1. Vern slik det fremgår i Kulturmiljøkart, Bergen kommune

Hovedformål med Kommunedelplan for Bergen Indre Havn (2011) er blant annet

- å sikre allmennhetens tilgang til sjø og kaiarealer
- å sikre viktige kulturminner og kulturminnemiljøer i planområdet

I retningslinjene står det:

«Dersom/når fiskerihavnen opphører/flyttes kan området tas i bruk til andre næringsformål i kombinasjon med cruisehavn eller andre havneformål som ikke krever inngjerding. Ny bruk av området skal avklares gjennom reguleringsplan. **Utforming av området skal ta spesielt hensyn til Festningen og utsikten derfra.** Utforming av området bør avklares gjennom plan og designkonkurranse.»

Også i KDP for Sentrum er verneaspektet sterkt til stede både i bestemmelser og retningslinjer. Denne planen omfatter også Bergenhus og Bontelabo.

Byantikvaren deltar i samtlige planprosesser i Bergen Kommune, og bruker store ressurser på planer der høye kulturhistoriske verdier berøres.

Det vises i fredningsforslaget til salgssavtale og skjøte fra 1897–1899 med avtale om at det ikke skal bygges høyere enn 6 meter. I kanten av festningsområdet mot Sandbrogaten bygget staten selv Norrønahallen/divisjonsskolens gymnastikksal (1911), underoffiserskolen (1923) bygning for Sjøforsvarets musikkorps/proviantmagasin (1919) og Magasinbygningen/Bergenhus festningsmuseum/magasinbygning (1936), garasje 1955. Disse nevnes ikke i fredningssaken. Utover dette har det ikke skjedd regulerte større endringer siden byggingen av fryselager (1954) og Orion hotell (1957). Tillatelse til fryselageret (1932 og 1954) er omtalt i fredningsforslaget hvor det står at tillatelse ble gitt

med bakgrunn i utfordrende tider i fiskerinæringen etter krigen og et ambisiøst næringsliv og kommune.

Alle disse saken er såpass gamle at det er vanskelig å se at det er relevante eksempler for å underbygge at kommunen ikke forstår hvilke verdier som knytter seg til festningen og hensyntar kulturmiljøet i tilstrekkelig grad, eller at det er stort endringspress på området.

Det har vært fremmet ønsker om regulering av endringer de siste tiår, hvorav flere er stoppet tidlig i prosessen nettopp på grunn av kulturmiljøverdier. Av nyere planprosesser er det først og fremst på Bontelabo. I disse reguleringsprosessene er prosesskrav i henhold til Plan- og bygningsloven fulgt, blant annet opp mot kulturmiljømyndigheter og fylkeskommunen også som regional planmyndighet. Dette innebærer en beskrivelse og vurdering av konsekvenser. Det har vært varslet innsigelse, og dette har vært håndtert i dialog. Reguleringsplan er derfor vedtatt uten innsigelse, men foreløpig ikke gjennomført.

Man regulerte for transformasjon, men har siden sett på reguleringsendring til rivning og nybygg pga. skadeomfang. Nye undersøkelser har vist at bygningskonstruksjonen likevel kan bli stående, og man er nå i dialog for å gjennomføre transformasjonen som et Futurebuilt prosjekt, der hensyn til klima og kulturmiljøverdi er tungtveiende. Dette er i tråd med god praksis i dagens kulturmiljøvern der gjenbruk, ombruk og transformasjon av eksisterende bygninger anses som bra for både klima og bruk av kulturminner. Planen er et hotell som også har utadrettet virksomhet mot byens innbyggere og vil bli et nytt målpunkt for byens befolkning som ellers ferdes lite her på Bontelabo, som er et næringsområde i dag.

Sykkelvei er også ferdig regulert i regi av Miljøloftet, og midlertidig sykkelvei er bygget.

Det arbeides for tiden med en regulering av bybanetunnel med stopp under Stølen/Sverresborg. Kulturmiljømyndighetene er involvert i prosess og dialog, både med tanke på mulig innvirkning på automatisk fredet bygrunn og på grunn av de svært høye kulturmiljøverdiene i området, som er godt kjent. Utover dette lages det en konsekvensutredning med KUVA integrert, slik det er ønsket gjennomført fra Riksantikvarens side, hvor at alle konsekvenser av tiltaket skal være tilstrekkelig belyst også i forhold til de høye kulturmiljøverdiene og verdensarven før planen fremmes.

Det har vært fremmet planinitiativ fra Bergen Havn om en utvidelse av Skoltegrunnskaiaen. Dersom det skulle komme som forslag til reguleringsplan, ville den også i utgangspunktet fulgt sedvanlige prosesskrav og vektlegging av kulturmiljøverdier, uavhengig av en områdefredning, men basert på hensynet til erkjente kulturmiljøverdier og formål i strategier og overordnede planer nevnt over. Dersom det endelige forslaget skulle bli uforenlig med kulturmiljøverdiene, kan Bergen kommune stoppe planen selv, eller Vestland fylkeskommune som regional planmyndighet og kulturmyndighet, vil kunne kommet med innsigelse og stoppet planen. Dette er forslagstiller vel kjent med.

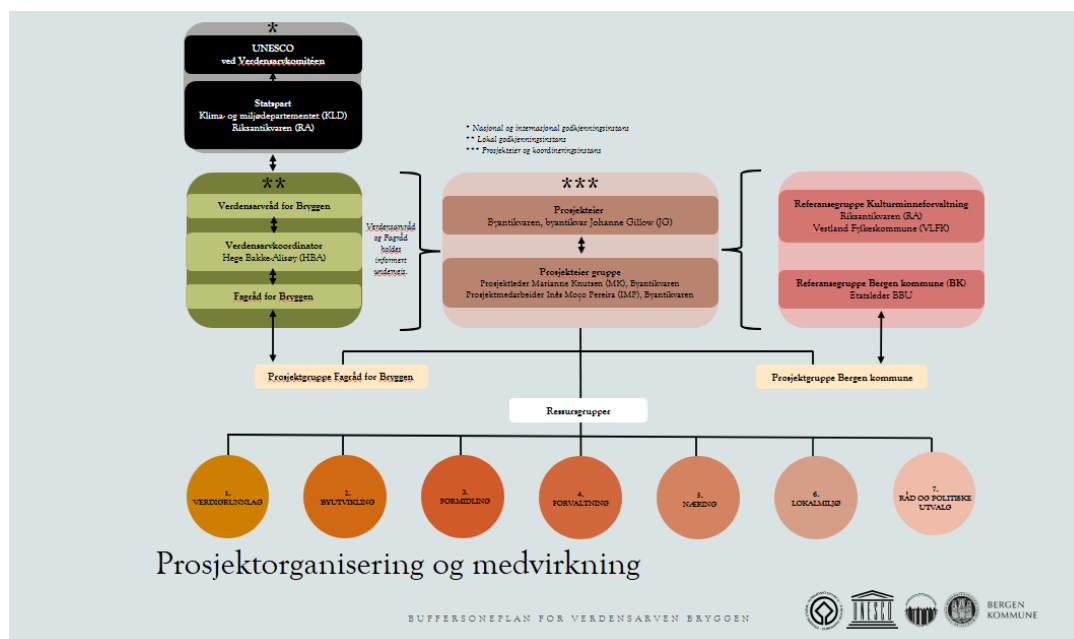
Gode prosesser og utredninger rundt reguleringsforslag er demokratiske, og ikke unødig ressursbruk, slik Byantikvaren ser det. Vi savner en tilsvarende grundig medvirkning og prosess rundt konsekvenser for et fredningsforslag som griper sterkt inn i forvaltningen av et stort kjerneområde i den historiske byen.

Pågående arbeid med buffersone for verdensarvstedet Bryggen

Som kjent, arbeider Bergen kommune ved Byantikvaren, på vegne av Verdensarvforvaltningen og i tråd med Forvaltningsplanen for Bryggen, med forslag til en buffersoneplan for Verdensarven. Dette er en oppgave pålagt Norge av Verdensarvkomiteen i UNESCO (vedtak Verdensarvkomiteen, 2019).

Det er et viktig premiss at buffersonen må kunne forvaltes på en hensiktsmessig måte innenfor rammene av plan- og bygningsloven og integreres godt med kommunens eksisterende forvaltning av den historiske byen innenfor sitt myndighetsområde. Kommunen har derfor påtatt seg ansvar og fullfinansiering av prosjekt for å utarbeide et forslag. Arbeidet

skjer i tett dialog med den lokale verdensarvforvaltningen. I buffersone arbeidet legges det, i henhold til retningslinjer for arbeidet, stor vekt på involvering og medvirkning fra både private eiere og beboere, næringsdrivende, Bergen Havn, BIR, samt en rekke offentlige etater og andre aktører som har interesser i området. Dette er helt grunnleggende for å få til en god prosess og et godt resultat og er også i tråd med UNESCO's retningslinjer for arbeidet.

Figur 2 organisering av arbeid med buffersoneforslag, medvirkning.

Buffersonen utformes som en strategiplan for definering av buffersoneområdet, og for å klarlegge den videre forvaltningen av dette området som har stor betydning for bevaring, forståelse og opplevelse av Verdensarvverdiene. Forvaltningen av buffersonen skal forankres i arealplan.

Buffersonens arbeidsområde omfatter hele området for fredet bygrunn med påstående bebyggelse, samt deler av fjellsiden og sjøbodmiljøet i Skuteviken og Sandviken. Sentralt i arbeidet med å definere oppsluttende verdier står forholdet til Bryggens verdi som Havnekvarter og tidlig handelssete i middelalderbyen. Strukturer som viser havnens utvikling over tid betraktes som oppsluttende verdier. Her blir det pekt på både sjøboder i Skuteviken, Sandviken og Nordnespynten, men også objekter som Fryselageret på Bontelabo fra 1954, knyttet til mer moderne fiskerinæring, som også faller innenfor buffersoneområdet. Dette er i tråd med gjeldende Forvaltningsplan for Bryggen.

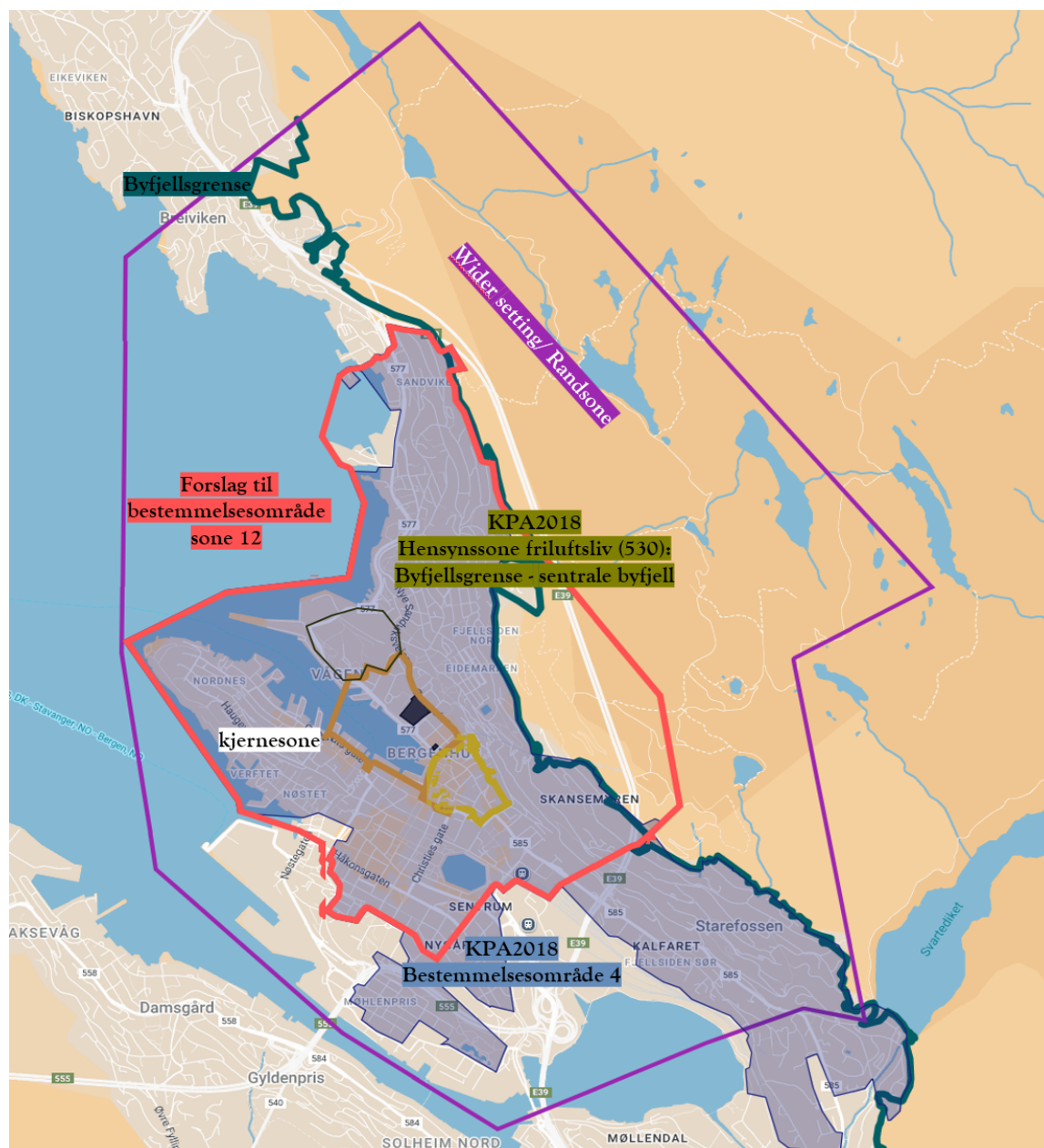
Et viktig aspekt og oppsluttende verdi for forståelsen av Bryggen som verdensarv og som et internasjonalt knutepunkt er samspillet mellom kongemakt, kirkemakt og handel og de sporene man fortsatt finner i byen som forteller om denne maktbalansen. Her står Bergenhus i en særstilling ved sin strategiske plassering ved innløpet til Vågen.

En buffersone vil sikre at alle planer og tiltak innenfor buffersonen, og også utenfor i det som UNESCO kaller «Wider Setting», vil måtte vurderes opp mot konsekvenser for verdensarven og verdiene knyttet både til selve verdensarven, men også til de oppsluttende verdiene vist til i buffersonen. Arbeidet innebærer en kartlegging av viktige siktsoner som også er et krav fra UNESCO. Bergenhus er en sentral del av buffersonen, både geografisk og symbolsk, og vil derfor i framtiden ha god beskyttelse også gjennom buffersoneplanen. Se forslag til avgrensning av buffersonen under.

Innenfor buffersonen vil tiltak som får direkte og betydelige konsekvenser for verdensarvverdiene, enten visuelt, fysisk eller funksjonelt, få krav om en utredning av konsekvensene (KUVA - Konsekvensutredning for Verdensarv). Bergenhus festning regnes som en svært viktig oppsluttende verdi og vil falle innenfor dette.

Byantikvaren ser at fredningsforslaget vil kunne få store konsekvenser for den uttalte verdien havneaktivitetene har for verdensarven, og mener at det være svært uheldig å fatte et vedtak uten å først utrede hvilke konsekvenser dette vedtaket eventuelt vil ha for de universelle fremragende verdiene til verdensarvstedet Bryggen og de oppsluttende verdiene til verdensarven. Vi viser til retningslinjer for gjennomføring av verdensarvkonvensjonen (O.P. § 118bis, WHC.25/01), nasjonale føringer for verdensarvpolitikk (Meld.St.16 (2019-2020) og forvaltningsplan for verdensarvstedet Bryggen.

En inngripende fredning nå, vil undergrave hensikten med å verne og forvalte gjennom en buffersone.

Figur 3 arbeidskart avgrensning av buffersone

Vedtatte planer og planer under utarbeidelse

Som også nevnt i notatet vårt til oppstartsmeldingen, vil fredningsområdet også omfatte deler av de vedtatte planene for Bybanen fra Kaigaten til Sandviken, og for den permanente sykkeltraseen over Bryggen og Festningskaiaen. Tiltakene som er planlagt i forbindelse med masseuttak på Koengen vil også kunne være en utfordring i forhold til bestemmelser i fredningsvedtaket. Det blir viktig å finne formuleringer som gir gode rammer både for bevaring og utvikling.

Kulturmiljøets økonomiske verdi

Riksantikvaren trekker i fredningsforslaget frem statlige investeringer på Bergenhus, men nevner ikke investeringer som er gjort ved etableringen av dagens kaianlegg og bygninger som blir berørt av fredningen. Disse er trolig også betydelige.

I fredningsforslaget konkluderer Riksantikvaren på dette punktet at det ikke er avgjørende for fredningen å tallfeste verdien av kulturmiljøet, men viser til at bærekraftig bruk av kulturmiljø er et grunnleggende premiss for all økonomisk aktivitet i området. Byantikvaren er selvsagt enig i at en bærekraftig bruk som ivaretar kulturmiljøet er av største betydning, men antar at fredningen kan få betydelig økonomiske konsekvenser, blant annet knyttet til havneaktivitet og bruk av bygningsmasse med ringvirkninger til næringslivet for øvrig. Dette bør, etter vår vurdering, belyses for å sikre en bærekraftig bruk som ivaretar både kulturmiljø og en videreføring av havnevirksomheten som byen er tuftet på.

Anbefaling:

Formålet med den foreslåtte fredningen er å bevare virkningen av Bergenhus festning og sjøbodene i Skuteviken, og kulturmiljøet de utgjør, i landskapet og miljøet. Dette er svært viktig også for Bergen kommune, noe de mange arealplanene med vernebestemmelser og føringer, de kulturminnefaglige utredningene og prioriteringen av buffersone arbeidet, vitner om. Byantikvaren støtter den grunnleggende tanken om at kulturmiljøet må legge premisser for forvaltningen av området, men er tvilende til om en så omfattende fredning er det mest hensiktsmessige. En inngripende fredning nå, vil kunne undergrave hensikten med å verne og forvalte gjennom en buffersone. Byantikvaren anbefaler derfor at Bergen kommune ber om at man ser fredningssaken i sammenheng med den kommende buffersonen som skal verne om både Bryggens verdensarvverdier (OUV) og de oppsluttende verdiene der Bergenhus festning inngår.

Bergen som by er tuftet på handel og sjøfart. Havnen er byens livsnerve, vesentlig for å forstå byens grunnleggelse, den hanseatiske historien, og byens videre utvikling - basert på kontinuerlig havnedrift siden byens opprinnelse. Havnens framtid er avhengig av et helhetlig grep der både Vågen og dagens kaiareal og mulig framtidig havnerelatert infrastruktur, blir sett på i sammenheng. Det er positivt at Riksantikvaren åpner for en dialog rundt dette.

Byantikvaren er bekymret for den forvaltningsmessige oppfølgingen av et fredningsvedtak som inkluderer detaljerte bestemmelser for skipstrafikken i områdene A og C. Vi frykter at forvaltningen av havnen vil kunne bli skadelidende ved å innføre en lite fleksibel dispensasjonsprosess. Vurdering av dispensasjon fra fredningsbestemmelser vurderes av kulturmiljøfaglig kompetanse i denne sammenheng hvor havnelogistikk og funksjonalitet spiller en avgjørende rolle. Vi er usikre på om en fredning vil redusere havnen til en museumshavn. En fornuftig og gjennomførbar størrelsesbegrensning bør settes og forvaltes av Bergen kommune i samarbeid med Bergen Havn.

Det er vanskelig å ta stilling til de to gitte konkrete alternativene 1 og 2 som legger ulik vekt på skipenes høyde og lengde og som gir begrensninger på antall anløp og liggetid ved kai, uten å basere dette på en konsekvensanalyse. Fredningen kan få betydelig økonomiske konsekvenser, blant annet knyttet til havneaktivitet og bruk av bygningsmasse, samt ringvirkninger til byens næringsliv. Dette bør, etter vår vurdering, belyses. Kommunen bør be om at Bergen Havns analyser blir lagt til grunn for endelig utforming av fredningsvedtaket. Videre at økonomiske konsekvenser adresseres i et mer helhetlig perspektiv.

Med bakgrunn i den etablerte forvaltningen av bygningsmiljøet i Skuteviken kan vi ikke se behovet for å innlemme husrekken i Skuteviksveien i fredningsområdet. Vi foreslår at fredningsgrensen blir lagt i eiendomsgrensen i bakkant av byggene i Skuteviksveien. Dersom fredningen skal omfatte disse bygningene, må det gis bestemmelser i fredningen for hvordan man skal forstå forvaltningen av byggene blant annet i byggesaksammenheng.

Byantikvaren ser det som svært viktig at Bergen kommune deltar aktivt i den endelige utformingen av fredningsvedtaket.

Med hilsen
BBU - kommunaldirektørens stab

-
Christian Hjelle - Seniorarkitekt

Dokumentet er godkjent elektronisk.

Kopi til: RIKSANTIKVAREN - Øystein Hagland, RIKSANTIKVAREN - Sigrid Murud

Vedlegg:

- Innspill fra PBE: Høringsuttalelse til fredningssak for området rundt Bergenhus festning, Sverresborg og Skuteviken, datert 12.12.2025.
- Innspill fra Byantikvaren på forslag til fredning av område på og rundt Bergenhus festning, Sverresborg og Skuteviken i Bergen kommune, datert 12.12.2025.
- Verdensarvkoordinator for Bryggen sitt høringsinnspill til forslag til fredning av område på og rundt Bergenhus festning, Sverresborg og Skuteviken i Bergen kommune, datert 12.12.2025.

From: "ikkesvar@bk360.bergenkommune.no" <ikkesvar@bk360.bergenkommune.no>
Sent: Mon, 23 Feb 2026 15:36:57 +0100
To: "Riksantikvarens postmottak" <RA-postmottak@ra.no>
Subject: Dokument 2025/267836-20 Høringssvar fra Bergen kommune: Høringsuttalelse til forslag av fredning av område på og rundt Bergenhus festning, Sverresborg og Skuteviken i Bergen kommune. sendt fra Bergen kommune
Attachments: Høringssvar fra Bergen kommune_ Høringsuttalelse til forslag av fredning av område på og rundt Bergenhus festning, Sverresborg og Skuteviken i Bergen kommune..pdf, Høringsuttalelse til fredningssak for området rundt Bergenhus festning, Sverresborg og Skuteviken.pdf, Innspill fra Byantikvaren på forslag til fredning av område på og rundt Bergenhus festning, Sverresborg og Skuteviken i Bergen kommune, datert 12.12.2025..pdf, Verdensarvkoordinator for Bryggen sitt høringsinnspill til forslag til fredning av område på og rundt Bergenhus festning, Sverresborg og Skuteviken i Bergen kommune, datert 12.12.2025. .pdf

Some people who received this message don't often get email from ikkesvar@bk360.bergenkommune.no.
[Learn why this is important](#)

Hei RIKSANTIKVAREN,

Dokumentet **2025/267836-20 Høringssvar fra Bergen kommune: Høringsuttalelse til forslag av fredning av område på og rundt Bergenhus festning, Sverresborg og Skuteviken i Bergen kommune.** for sak **Forslag til fredning av område på og rundt Bergenhus festning, Sverresborg og Skuteviken** er blitt sendt fra **Bergen kommune**. Se vedlegget for innholdet i forsendelsen.

Dette er en systemgenerert e-postmelding som ikke kan besvares.

Til
BBU - Planseksjonen (Arbeidssted)

Fra
Mette Iversen

Intern korrespondanse

Vår referanse: HENV-2025/17951-2
Saksbehandler: Mette Iversen
Dato: 12.12.2025

Høringsuttalelse til fredningssak for området rundt Bergenhus festning, Sverresborg og Skuteviken

Plan- og bygningsetaten viser til bestilling på innspill til høringssak fra Riksantikvaren om fredning av området rundt Bergenhus festning, med høringsfrist 12.desember.

Riksantikvarens forslag til fredning av område på og rundt Bergenhus festning, Sverresborg og Skuteviken.

Kulturminneloven §19 brukes for å frede et område rundt et fredet kulturminne og skipsfunn som nevnt i §14 så langt det er nødvendig for å bevare virkningen av kulturminnet i miljøet eller for å beskytte vitenskapelige interesser som knytter seg til det.

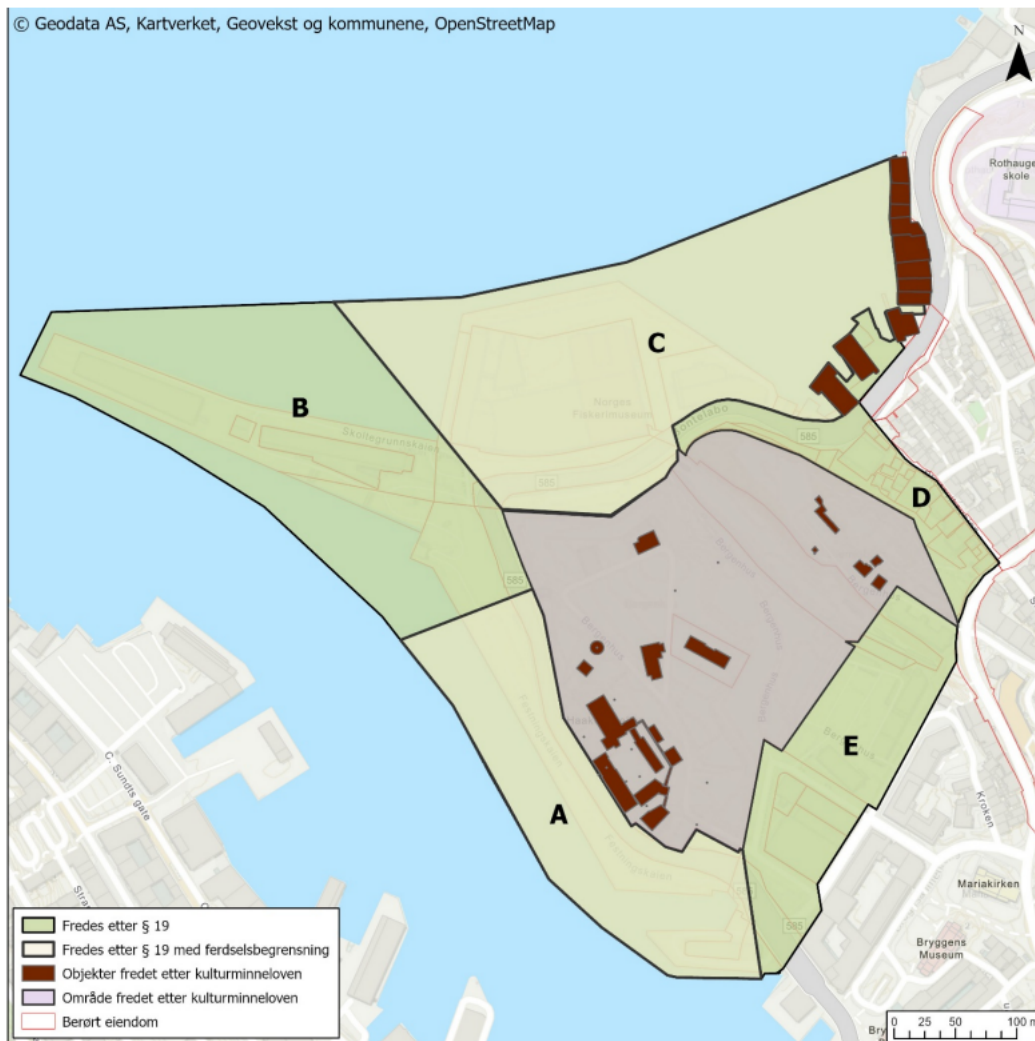
Formålet med fredningen er:

Fredningen av området på og rundt Bergenhus festning og i Skuteviken skal bidra til å:

- Bevare virkningen av Bergenhus festning og sjøbodene i Skuteviken, kulturmiljøet de utgjør i landskapet og miljøet
- Beskytte vitenskapelige interesser som knytter seg til kulturminnene, kulturmiljøet og landskapet
- Sikre allmenn tilgjengelighet i og rundt Bergenhus festning og byfjorden, slik at festningen og området rundt inngår som møteplasser, rekreasjonsområde og miljøgode, som varig grunnlag for nålevende og fremtidige generasjoners opplevelse, selvforståelse, trivsel og virksomhet.

Omfanget av fredningen med ulike ferdselsbegrensninger:

Formålet med bestemmelser for ferdsel i deler av området omtalt som sone A og C er å sikre opplevelsverdien av Håkonshallen, Portkastellet, Rosenkrantzårnet og festningen samt Skuteviksbodene, slik at kulturminnene kan oppleves utenfra, herunder sjøsiden og relasjonen mellom kulturminnene, landskapet og miljøet rundt kan forstås.

Sone A strekker seg fra Bradbenken og over deler av festningskaaien til Vestre sortiport. Videre strekker sonen seg fra plattformen over den gjenmurte porten i retning den fredete Tollboden på andre siden av Vågen.

Sone C strekker seg fra Nordpyntens bastion over Skuteviken til og med eiendomsgrensen nord for Skuteviksboder 19. Siktsonen strekker seg over eiendommen Bontelabo og fra de fredete sjøbodene i Skuteviken mot byfjorden.

Særskilt regulering av ferdsel:

Riksantikvaren vurderer at det er behov for å regulere den fysiske og visuelle påvirkningen havnevirksomheten har på de fredete kulturminnene. Fredningsforslaget har to alternative bestemmelser for ferdsel:

- Alternativ 1:
Anløp av fartøy med største høyde på skog og overbygg på inntil 11 meter (moh) tillates til enhver tid i hele fredningsområdet. Som hovedregel skal fartøy med høyde over 11 meter skje på Skoltegrunnskaaien (sone B).
- Alternativ 2:
Anløp av fartøy under 24 meters lengde tillates til enhver tid i hele fredningsområdet.

Prosess

Riksantikvaren meldte oppstart av fredningssak 15.04.2024. Riksantikvaren har vært i kontakt med flere interessenter, herunder GC Rieber Eiendom, Vestland fylkeskommune, Bergen Havn og Bergen kommune ved flere etater.

Plan- og bygningsetatens innspill til høringssaken

Riksantikvaren meldte oppstart av fredning 15.04.2024. Plan- og bygningsetaten gav innspill til oppstart av fredningssak april 2024 (HENV-2024/12768-2).

Riksantikvaren skriver i sin kommentar til kommunens innspill at fredningen innebærer at bruk og utvikling skal skje på kulturmiljøets premisser. Fredningen får konsekvenser for bruks- og utviklingspotensialet for de berørte eiendommene, herunder også Bontelabo, Skoltegrunnskaiaen. Fredningen kan få betydning for byutvikling på Dokken dersom kommunen gjennom planlegging lager avhengigheter som ikke kan realiseres.

Riksantikvaren vurderer at en utvidet kaifront, som Bergen havn ønsker, er uforenelig med kulturmiljøverdiene på Bergenhus og Skuteviken. De ser også behovet for å styre anløp av større fartøy i fredningsområdet, da både dagens bruk og fremtidig ønsket bruk er i konflikt med kulturmiljøet og opplevelsen av det. Videre skriver de at fredningen ikke er til hinder for utvikling av Bybanen eller sykkeltraseen slik de var vedtatt på varslingstidspunktet. Fredningen er heller ikke til hinder for utvikling av byrom, såfremt disse er i tråd med fredningens formål.

Plan- og bygningsetaten vil påpeke at deler av området rundt Bergenhus festning, Sverresborg og Skuteviken er preget av mye trafikk, og er ikke tilrettelagt for opphold, og med til dels dårlige forhold for gående og syklende. Kommunen har kartlagt området og ser stort behov for utbedringer for gående. Tilgang til sjøfronten er også en viktig prioritering for byutviklingen. Slik fredningsbestemmelsene er utformet er det et svært begrensa handlingsrom for å utvikle gode byrom innenfor fredningsområdet. Videre legges det opp til strenge restriksjoner på eksisterende bygg som i verste fall kan hindre en god bymessig utvikling av fredningsområdet. Vi mener det bør vurderes om bestemmelsesområde etter pbl kan sikre viktige vernehensyn og samtidig gi noe mer fleksibilitet for byutvikling i området. Plan- og bygningsetaten mener at ferdselsbegrensningene i den foreslåtte fredningen ikke er forenelig med Bergen som havneby, da de legger store begrensninger for bruken av området, kaiene og innseilingen til Vågen.

Vi viser til at Skoltegrunnskaiaen er regulert med en utvidelse av eksisterende kai mot nord i eldre reguleringsplan for Skoltegrunnskaiaen – Bontelabo (15430000). Dette var videreført i KDP Bergen havn (18740000), vedtatt 14.05.2012. Hensynet til fredet bygrunn er ivarettatt i bestemmelsene til KDPen. Vi kan ikke se at eventuelle konflikter med vedtatte reguleringsplaner og kommunedelplaner er omtalt eller problematisert i fredningsforslaget.

Vi vurderer at innstramming i størrelse på skip vil påvirke logistikken til Bergen havn betraktelig og vil sette spesielt områdeplan for Dokken sør i fare. Her er det viktig å bemerke at ulike sektorinteresser må ta del i dialogen, da målkonfliktene er mange når vi jobber med utvikling i Bergen sentrum. Plan- og bygningsetaten etterspør dialog og medvirkning i den videre fredningsprosessen.

Planen for Dokken Sør

Områdereguleringsplan for Dokken sør skal etter planen vedtas våren 2027, omtrent samme periode som Statsbygg sin detaljplan innenfor deler av samme område. Sistnevnte plan er sentral for å sikre samlokalisering av Havforskningsinstituttet og Fiskeridirektoratet på Dokken, med sine cirka 800 arbeidsplasser, og deres virksomhet er svært viktig både nasjonalt og internasjonalt (estimert innflyttingsklart i 2033). Områdereguleringsplan for Dokken sør legger opp til videreutvikling av Bergenhus bydel, med kobling til det historiske sentrum og tilliggende kulturmiljø. Her skal det tilrettelegges for boliger, næring, tjenestebehov, parker, byrom og fremtidige kulturminner og kulturmiljø som en utvidelse av Bergens byhistorie. Akvariet - i form av Verdenshavsenteret - skal også flytte og relokaliseres på Dokken.

Den viktigste forutsetningen for at «Dokken sør» skal kunne utvikles, er at godshavnvirksomheten som er der i dag flyttes til «Dokken nord» i en mellomperiode. I juni 2025 ble «havneflytteplanen» vedtatt i Bergen bystyre, med tilhørende tiltak for å kunne realisere denne flyttingen. Om ikke cruiseskip eller supplyskip kan ligge til kai ved Skolten/Bontelabo slik de gjør i dag, kan dette føre til at de blir henvist til allerede presset kai-areal på Dokken. Dette vil i så fall kunne hindre utviklingen av store deler av Dokken Sør, som utgjør en vesentlig del av boligreguleringen i Bergen gitt regjeringens mål om 130 000 boliger innen 2030.

KPA 2018

I KPA2018 er området på land avsatt til Byfortettingssone, grønnstruktur og havneareal. Arealet i sjø er avsatt til *Bruk og vern av sjø og vassdrag* med tilhørende strandsone. Bruk og vern av sjø og vassdrag er et samleformål for sjøområder for allmenn flerbruk. Området på Bergenhus som er avsatt til grønnstruktur har følgende bestemmelse: «*Bergenhus festning er underlagt Forsvaret, og vil kunne underlegges militær adgangskontroll*».

Området ligger i hovedsak innenfor følgende hensynssoner:

- Båndleggingssone: Båndlagt etter lov om kulturminner (H730)
- Bevaring kulturmiljø (H570): Festningene, Historisk sentrum, Middelalder bykjernen
- Bestemmelsesområde: Historisk område Bergen sentrum (#4)

Byantikvaren i Bergen jobber med å utarbeide en buffersone rundt verdensarvstedet Bryggen. Og i den forbindelse diskuteres det om å utvide eller innarbeide nytt bestemmelsesområde i KPA med tilhørende bestemmelser. PBE mener det bør vurderes om bestemmelsesområde etter pbl kan sikre viktige vernehensyn og samtidig gi noe mer fleksibilitet for byutvikling i området.

Videre prosess

I PBE sitt innspill til BBU ved oppstart av fredningssaken formidlet vi behovet for en prosess der Bergen kommune er representert. Vi vil gjenta vårt innspill om et stort behov for en prosess i det videre arbeidet med fredningssaken, der Bergen kommune og andre interesser som Bergen Havn deltar i dialogen.

Oppsummering

Plan- og bygningsetaten mener at fredningsforslaget legger for store begrensninger innenfor det foreslåtte fredningsområdet. Etaten er bekymret for at fredningen vil medføre hindringer for bruken av området, kaiene og sjøfronten langs Vågen for myke trafikanter, tilrettelegging

av gode byrom og allmenhetens tilgang til sjø. Vi kan heller ikke se at det er gjort særlige vurderinger av konsekvenser fredningsforslaget vil ha for havnevirkksomhet, næring og byutvikling sett i lys av de faktiske konsekvensene forslaget innebærer for Bergen kommune.

Etaten forutsetter at fredningen ikke gis tilbakevirkende kraft, med tanke på planlagt bybane og hovedsykkelrute fra sentrum til Åsane, inkludert tunnel bak Bryggen. Fredningsforslaget kan også få store negative konsekvenser for planlagt byutvikling på Dokken Sør.

Plan- og bygningsetaten mener det bør vurderes om bruk av plan- og bygningsloven kan sikre viktige vernehensyn, samtidig som det gis større fleksibilitet for byutvikling i området. Vi ønsker å bidra til å finne gode løsninger hvor vi kan ivareta både kulturminneinteressene i fredningsområdet, Vågen sin historiske rolle som havn, et godt og levende sentrum, og Bergen kommune som havneby.

Mette Iversen

saksbehandler

Dette dokumentet er godkjent elektronisk.

Til
BBU - kommunaldirektørens stab

Fra
Byantikvaren

Fagnotat

Vår referanse: 2025/267836-8
Saksbehandler: Marianne Knutsen
Dato: 12. desember 2025

Innspill fra Byantikvaren på forslag til fredning av område på og rundt Bergenhus festning, Sverresborg og Skuteviken i Bergen kommune

Hva saken gjelder:

Byrådsavdeling for byutvikling (BBU) har mottatt høringsbrev fra Riksantikvaren som gjelder forslag til fredning av område på og rundt Bergenhus festning, Sverresborg og Skuteviken i Bergen kommune, og bedt om faglig innspill fra Byantikvaren.

Formålet med fredningen etter §19 i Kulturminneloven er å:

- Bevare virkningen av Bergenhus festning og sjøbodene i Skuteviken, og kulturmiljøet de utgjør, i landskapet og miljøet.
- Beskytte vitenskapelige interesser som knytter seg til kulturminnene, kulturmiljøet og landskapet.
- Sikre allmenn tilgjengelighet i og rundt Bergenhus festning og byfjorden, slik at festningen og området rundt inngår som møteplasser, rekreasjonsområder og miljøgode som varig grunnlag for nålevende og framtidige generasjoners opplevelse, selvforståelse, trivsel og virksomhet.

Riksantikvaren ser videre behov for å regulere den fysiske og visuelle påvirkningen av havnevirksomheten. Direktoratet fastslår videre at Bergenhus er viktig for verdensarven og at Festningen er symbol for byen og er, sammen med Vågen, unik i nasjonal og internasjonal sammenheng.

Området som foreslås fredet berører 61 eiendommer og ca. 25 bygninger. Området omfatter Festningskaia, Skolten og Bontelabo inkl. sjøområder, hele Skuteviken inklusiv Skutevikskaia og veigrunn rundt Bergenhus fra Bradbenken og frem til Skutevikstorget. Bebyggelsen mellom Sverresborg festning og Skuteviksveien.

Ifølge "*Kulturminnevern, lov-forvaltning- håndhevelse*" (J. Holme(red), (2001), s.168 ff)) innebærer en §19 fredning prinsipielt en fastfrysing av et område rundt kulturminnet. Fredningsbestemmelser skal gi klare regler for hva som er tillatt og ikke. Fredningsvedtaket skal normalt ikke være til hinder for det som ikke omfattes av bestemmelsene.(Holme, s 172) I forslag til fredningsbestemmelser fremgår det:

Tiltak som ikke er tillatt:

- Skal ikke foregå virksomhet, eller ferdsel som kan motvirke formålet med fredningen
- Nye bygninger og anlegg
- Nye faste konstruksjoner og installasjoner
- Nytt kaianlegg eller utvidelser
- Endringer på eksisterende byggverk som motvirker formålet med fredningen.

Tiltak som er tillatt (krever ikke disp.)

- Vanlig vedlikehold og ordinær skjøtsel

Særskilt regulering av ferdsel:

Riksantikvaren ser behov for å regulere den fysiske og visuelle påvirkningen havneaktiviteten har på de fredete kulturminnene. Store fartøy skal legges til på Skoltegrunnskaiaen. Fartøy som ikke har negativ innvirkning på kulturmiljøet, kan legges til overalt. Historiske fartøy er unntatt restriksjonene.

*To alternative forslag (høyde eller lengde)*Alternativ 1)

Fartøy max 11 moh tillatt

Fartøy høyere enn 11 moh skal ligge ved Skolten (sone B)

Hvis det er fullt på Skolten åpnes det for:

Sone A: 1 anløp i uken maks 16 timer

Sone C 2 anløp/uke max 16 timer

Alternativ 2)

Fartøy max 24 m lengde tillatt. (utg.pkt sertifikatssklasse 24m/12 pass)

Hvis fullt på Skolten.

Sone A: 1 anløp i uken maks 16 timer

Sone C: 2 anløp maks 16 timer.

Ferdselsbegrensningene skal ifølge forslaget sikre opplevelsesverdien av Håkonshallen, Portkastellet, Rosenkrantzårnet, festningen og Skuteviksbodene slik at kulturminnene kan oppleves utenfra, herunder sjøsiden og relasjonen mellom kulturminnene, landskapet og miljøet rundt kan forstås.

I saken gis det også eksempler på tiltak det kan gis dispensasjon for. Disse er ikke inkludert i bestemmelsene, men må søkes om særskilt.

Det ble meldt oppstart områdefredning i 2004, som ikke er fulgt opp. Fredningsområdet er nå vesentlig utvidet. Ifølge forslaget skyldes utvidelsen en ny vurdering av kulturmiljøets verdier og sårbarhet, som inkluderer økt vektlegging av landskapet, relasjonen til øvrige kulturmiljø, befolkningens rettighet til kulturmiljøet (Faro-konvensjonen) og risiko for tap av kulturmiljøverdier. Riksantikvaren vurderer at dagens virksomhet på land, og havnevirksomhetens omfang, hindrer opplevelsen av kulturmiljøene og er i konflikt med det foreslåtte fredningsformålet. De foreslår derfor at virksomhet og ferdsel reguleres (se bestemmelser over). Ferdselsbestemmelser skal sikre likebehandling av aktivitet på land og i sjø i fredningsområdet.

Riksantikvaren skriver innledningsvis i fredningssaken at de er kjent med foreliggende planer for havnevirksomhet og sjøfront og at de videre i prosessen fram mot endelig vedtak ser fram mot dialog og konkrete forslag til hvordan disse kan forenes med behovene for beskyttelse av kulturmiljøet.

Fagetatens vurdering:

Byantikvaren viser til sitt innspill til oppstarts meldingen i fagnotat av 23.april 2024, (ref. 2024/63522-4)

Byantikvaren imøteser en fredning av området rundt Bergenhus festning som vil kunne sikre viktige kulturmiljøaspekt ved Bergenhus festning og den historiske havnen. Festningen ligger som et tydelig maktsymbol for Kongen og Staten i innseilingen til den kommersielle

funksjonen inne i Vågen, og det er viktig at forbindelsen mellom festningen og sjøen blir opprettholdt.

Også i vårt notat til oppstarten av fredningsprosessen uttrykte vi en positiv holdning til en fredning av området rundt Bergenhus festning. Samtidig påpekte vi betydningen av å gi rom for drift av en levende havn der framtidige ønsker og behov for utbedringer, både når det gjelder havnefunksjoner, infrastruktur og bygningsmasse, blir ivarettatt. Videre understreket vi viktigheten av at ansvarsforholdet mellom kulturminnemyndighetene og Bergen kommune blir beskrevet og entydig plassert.

Bergenhus ved innseilingen til en levende historisk havn

Bergenhus og området rundt festningsanlegget utgjør et av de viktigste og mest verdifulle kulturmiljøene i Norge. Bergenhus og Sverresborg er et unikt kulturmiljø med bygninger og anlegg som spenner over et tidsrom fra middelalder og fram til 1900-tallet. Bevaring av festningens viktige posisjon i bybildet og forholdet til Vågen er av stor viktighet. Samtidig er Bergenhus festning og innseilingen til Vågen viktig for å forstå Bergens utvikling og posisjon i Norge, som en viktig havn for handel og transport både historisk og i dag. Området som nå fredes er i stor grad del av den levende byen og ikke minst en del av et aktivt havneområde. Utfordringen ligger i å få på plass en forvaltning som sikrer de unike kulturminneverdiene, samtidig som man tillater en bærekraftig ferdsel både til lands og til vanns.

Havnen har vært byens livsnerve fra middelalderen – hovedsakelig gjennom fiskehandel og hansatid – og formelt administrert siden 1735. Havnen og kaiene er gradvis endret og tilpasset gjennom historien. De største endringene er knyttet til store endringer i skipstrafikk fra seil til damp og fossil. Dette medførte hurtigere endringer med utbygging gjennom 1800- og 1900-tallet for å legge til rette for modernisering og utvikling av skipstrafikk og logistikk. Bergen Havn er i dag en moderne, bærekraftig og strategisk viktig havn for gods, cruise, næringsliv og byutvikling. Den kombinerer tradisjon og historie med miljøtiltak og fremtidsrettet logistikk, og er en foregangshavn internasjonalt.

Et pågående prosjekt er «Havbyen Bergen – One Ocean» som er en langsiktig, helhetlig satsning som gjør Bergen til en internasjonal arena innen bærekraftig havutvikling. Gjennom samarbeid, kunnskapsbygging og kunnskapsformidling, skal prosjektet styrke regionens posisjon som global leder innen havnæringene. Her spiller havnen en stor og viktig rolle. <https://www.bergen.kommune.no/politikk/byradet/behandlede-saker/okonomi-og-administrasjon/vil-viderefore-prosjektet-one-ocean-havbyen-bergen-til-2030>

Begrensninger som gjelder områdene A og C

Fredningsforslaget legger sterke føringer for bruk og ferdsel for store deler av havnearealene rundt Vågen. Byantikvaren ser behovet for å legge noen føringer for størrelse og type skip som kan tillates i Vågen, men stiller seg spørrende til hvorvidt fredningsbestemmelser er den mest hensiktsmessige løsningen. Bystrukturen rundt Vågen er sårbar, etter vår mening først og fremst i forhold til besøkshåndtering og infrastruktur som følger av anløp av store skip med mange passasjerer. Det er derfor også lagt restriksjoner på både anløp og størrelse på skip som etter overgangsperiode begynner å gjøre seg gjeldende. Vi har forståelse for Riksantikvarens bekymring for den visuelle opplevelsen av Festningen dersom det ligger store båter til kai ved Festningskaia. Dette kan imidlertid først og fremst oppleves som negativt for besøkende til byen som kun oppholder seg her i kort tid. For fastboende er dette et mindre problem da skipene under normale tilstander har kort liggetid ved kai.

Vi frykter at en fredning med detaljerte bestemmelser som regulerer driften av kaiene, og som kun åpner fritakelse for historiske fartøy, vil kunne bety en drastisk endring i driftsgrunnlaget for den historiske havnen og dermed også på sikt opplevelsen av Bergen som en aktiv hav- og havneby for både byens befolkning og besøkende. Vi viser til

nedenstående vurdering fra internasjonale verdensarveksperter som vektlegger en funksjonell havn fremfor romantisering av Vågen.

Internasjonale kulturmiljøfaglige føringer i forhold til havnen

Byantikvaren vil også vise til Innspillet fra UNESCOs Advisory Mission i forbindelse med rådgivning i forhold til den nå vedtatte planen for Bybanetrasé over Bryggen.

«The continued functional use of the Vågen Harbor is of great importance to the maintenance of the OUV of the Bryggen World Heritage property, providing a functional continuity to the setting that created the property.

The Mission was very pleased to note that the harbor is vital and dynamic.

However, this positive contribution is threatened by increases in scale of maritime infrastructure, including the size of ships that dock at Vågen. This was made very evident by the presence throughout the duration of the Mission of a temporary idle cruise ship docked directly in front of the property, dwarfing it on a scale and dramatically, if temporarily, disrupting the visual relationship between property and harbor. The Mission was informed of a recent decision by the City Council of Bergen to designate the area in front of Bryggen as historic harbor. This decision may at the outset seem to be of great benefit to the property, but also inverts the positive contribution made by the functional harbor to the maintenance of the setting of the property, romanticizing it.

The continued use of the quayside as real living harbor is important, but the scale of the vessels that make use of the Bryggen quay should be carefully considered. A policy decision by the City, owner of the Port, would be of great benefit for the continued character of Vågen as vital part of the setting of the property.

The Mission recommends that the City of Bergen and the Bergen Port, Keep the Bryggen Quayside open to a wide range of maritime transport, not only historic vessels, but concurrently initiate a policy that Bergen Harbor limit the size of ships that can dock at the Bryggen Quayside.”

Hele dokumentet finnes her: <https://whc.unesco.org/en/list/59/documents/>

Det er to ting som er verdt å merke seg i dette viktige innspillet fra UNESCO:

- Havnen må fortsette sin kontinuerlige funksjonalitet som en levende havn der ikke bare veteranbåter skal få legge til.
- Kulturmiljøets tålegrense må vurderes opp mot størrelse på skip som får legge til. Det refereres til kaien foran verdensarven som er spesielt sårbar. Det henstilles imidlertid til Bergen kommune som havne eier om å utføre denne analysen og sette de nødvendige begrensningene og derfor også å kunne gi de nødvendige dispensasjonene. Dette støtter Byantikvaren opp om da det vil gi en bærekraftig og gjennomførbar forvaltning av havneområdene som sikrer framtidige levedyktige havneaktiviteter og logistikk. Slik Byantikvaren forstår det ligger dette inne i Bergen Havns egne strategiplaner for utviklingen av havneforvaltningen.

Allmenn tilgjengelighet

Tilgjengelighet til sjøen er en historisk rett i Bergen. Allmenningene regulert etter Byloven av 1276 gav føringer for dette. Allmenningene er fremdeles i dag et grunnleggende prinsipp i den urbane strukturen i den historiske byen rundt Vågen. Tilrettelegging av aktive gode og tilgjengelige byrom står sentralt i arbeidet til Kommunens Bymiljø-etat, også rundt Bergenhus

festning og torget og kaiene rundt Vågen. Etter vår erfaring setter Bergenserne i stor grad pris på det varierte og mangfoldige bildet som utspiller seg på og rundt Vågen hver dag – med både store og små skip av ulik type og funksjon. Dette gir en forståelse for det store og viktige maritime nettverket Bergen har vært, og er, og er en immateriell verdi som del av innbyggernes identitet og egen kulturarv som bergensere. (Faro-konvensjonen)

På et overordnet plan jobber Bergen kommune strategisk med tilrettelegging og planlegging for å øke tilgjengeligheten, spesielt for bading og opphold ved sjøen. Bergen kommune har vedtatt en **sjøfrontstrategi** (22 km kystlinje) som skal sikre allmenn tilgang, styrke sammenheng i byrom mot sjøen og ivareta kulturminner langs sjøfronten.

Byantikvaren ser ikke hvordan et fredningsvedtak bidrar på en vesentlig måte til den allerede eksisterende forvaltningspraksisen for tilrettelegging av tilgjengelighet i og rundt Bergenshus festning og byfjorden.

Skuteviken – deler av boligområde

Fredningen omfatter området rundt de fredete sjøbodene, samt den sørlige husrekken i Skuteviksveien. Denne bebyggelsen er en del av Reguleringsplanen for Skuteviken (P. 5810000) vedtatt i 1988. Det helhetlige kulturmiljøet som omfattes av denne planen der bebyggelsen og vegnettet er regulert til spesialområde bevaring, har gjennom mange tiår blitt godt forvaltet av Bergen kommune.

Reguleringsplanen for Skuteviken setter strenge krav til bevaring. Blant annet sier § 15 at *«i områder som er regulert til bevaring er vist på plankartet med skravur. Innenfor bevaringsområdene skal den gamle bebyggelsen og gatenettet bevares. Bevaringsverdig bebyggelse er regulert med eksisterende gesimshøyde og etasjetall.»*

Alle endringsforslag i Skuteviken har blitt strengt forvaltet etter denne planen og området framstår som autentisk og i liten grad endret de siste 40 årene.

Bestemmelsene i fredningsforslaget sier ingenting om de 25 bygningene i området. Ifølge Holme (2001, s 172) vil disse i utgangspunktet ikke ha samme vern som kulturminnet som utløste områdefredningen. Vi savner en presisering av konsekvenser, status og forvaltningspraksis for nevnte bygninger som er både bolighus, kulturhus og næringsbygg.

Bergen kommunes forvaltning av kulturmiljøene

I forslaget til fredning uttrykkes det stor skepsis til Bergen kommunes forvaltning av denne delen av den historiske byen og havnen.

«Riksantikvaren vurderer at dagens forvaltning av området innebærer høy risiko for tap av kulturmiljøverdi. Gjeldene reguleringsplaner samt presenterte mål og visjoner fra brukere og eiere innenfor fredningsområdet tar ikke hensyn til kulturmiljøverdiene, eller befolkningens rett til egen kulturarv i tilstrekkelig grad. Riksantikvaren ser at vedvarende endringspress og gradvise endringer er med på å undergrave kulturmiljøverdiene til festningen, i Skuteviken og i miljøet, og på den måten også bidrar til å sette kulturmiljøverdiene i verdensarvstedet og Bryggen under press.»

Byantikvaren stiller seg spørrende til hva dette begrunnes i. Foruten nevnte reguleringsplan for Skuteviken, er hele området regulert med Kommunedelplaner der kulturmiljø står langt framme som formål. I KPA 2018 ligger hele fredningsområdet innenfor hensynssone c. H570 med retningslinjer og bestemmelsesområde historisk sentrum i KPA2018. I KDP Bergen havn vedtatt 2012 er det i bestemmelsen § 5.6 krav om dokumentasjon for kulturmiljøverdier

og hvordan dette ivaretattes i detaljregulering eller byggesak. I retningslinje står det videre: «/områder med definerte verneverdige kulturminner og kulturmiljø vil det i utgangspunktet være restriksjoner knyttet til endret arealbruk. I slike områder må foreslåtte tiltak fremme vern av kulturminnet eller kulturmiljøet.»

I tillegg er området vernet gjennom kommuneplanens arealdel med både hensynssoner og Bestemmelsesområde. Bergen kommune er godt kjent med kulturmiljøverdiene i området og hensyntar dette i planer og ved tiltak. Alle tiltak i området gis en kulturmiljøfaglig vurdering fra Byantikvaren før vedtak og denne vektlegges i saksbehandlingen.

Under følger en oversikt over vern gjennom Plan- og bygningsloven, samt kunnskapsgrunnlag for området:

KPA2018:

- Hensynssone kulturmiljø H570 (bla. Kulturmiljø av nasjonal interesse)
- Hensynssone automatisk fredet middelalderbygrunn H730
- Hensynssone fare H350 Skuteviken (Verneverdig tett trehusbebyggelse)

- Bestemmelsesområde #4 Historisk sentrum

Kommunedelplaner:

- BERGENHUS. KDP BERGEN HAVN
- BERGENHUS. KDP SENTRUM
- BERGENHUS. KDP SANDVIKEN - FJELLSIDEN NORD

Reguleringsplaner:

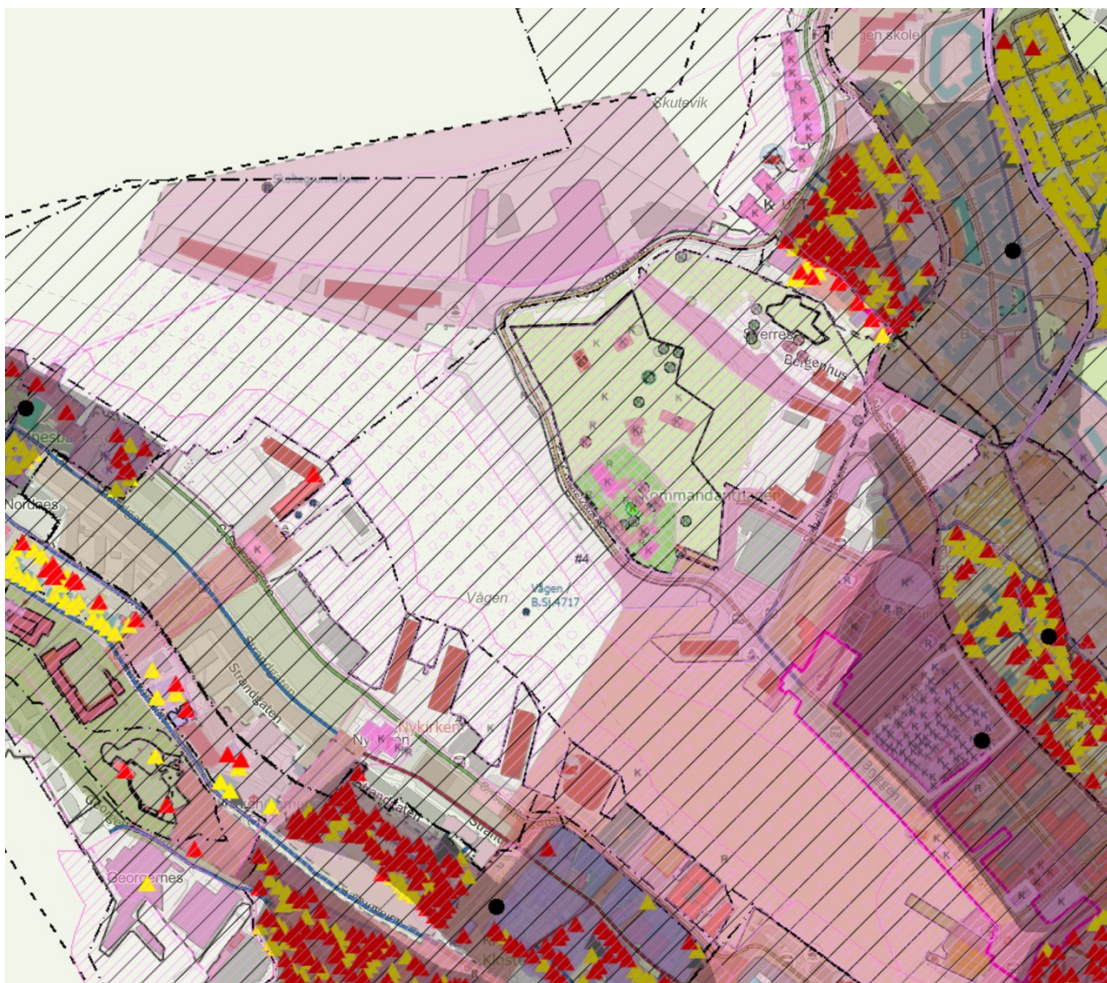
- BERGENHUS. GNR 167 BNR 899, BONTELABO 2
- BERGENHUS. VÅGEN, KAIENE OG BRYGGEN
- BERGENHUS. SKUTEVIKEN

Faglige vurderinger, utredninger og kulturminnegrunnlag:

- KUVA (Konsekvensutredning for verdsarv)
- KU for kulturminner og kulturmiljø Bybanen Bergen sentrum - Åsane 2013

Kulturminnegrunnlag utarbeidet av Byantikvaren:

- Bybanen Åsane tillegg delrapport 1 – 2018
- Bybanen sentrum - Åsane 2012
- KDP Bergen havn – 2006
- KDP for kystsone - 2003
- KDP Sandviken og Fjellsiden nord – 1999
- KDP Sentrum – 1999
- KU Skansentunnelen 1998
- Sandviksbukten -1996

Figur 1. Vern slik det fremgår i Kulturmiljøkart, Bergen kommune

Hovedformål med Kommunedelplan for Bergen Indre Havn (2011) er blant annet

- å sikre allmennhetens tilgang til sjø og kaiarealer
- å sikre viktige kulturminner og kulturminnemiljøer i planområdet

I retningslinjene står det:

*«Dersom/når fiskerihavnen opphører/flyttes kan området tas i bruk til andre næringsformål i kombinasjon med cruisehavn eller andre havneformål som ikke krever inngjerding. Ny bruk av området skal avklares gjennom reguleringsplan. **Utforming av området skal ta spesielt hensyn til Festningen og utsikten derfra.** Utforming av området bør avklares gjennom plan og designkonkurranse.»*

Også i KDP for Sentrum er verneaspektet sterkt til stede både i bestemmelser og retningslinjer. Denne planen omfatter også Bergenhus og Bontelabo. Byantikvaren deltar i samtlige planprosesser i Bergen Kommune, og bruker store ressurser på planer der høye kulturhistoriske verdier berøres.

Det vises i fredningsforslaget til salgsavtale og skjøte fra 1897-1899 med avtale om at det ikke skal bygges høyere enn 6 meter. I kanten av festningsområdet mot Sandbrogaten bygget staten selv Norrønahallen/divisjonsskolens gymnastikksal (1911), underoffiserskolen (1923) bygning for Sjøforsvarets musikkorps/proviantmagasin (1919) og Magasinbygningen/Bergenhus festningsmuseum/magasinbygning (1936), garasje 1955. Disse nevnes ikke i fredningssaken. Utover dette har det ikke skjedd regulerte større endringer siden byggingen av fryseler (1954) og Orion hotell (1957). Tillatelse til

fryselageret (1932 og 1954) er omtalt i fredningsforslaget hvor det står at tillatelse ble gitt med bakgrunn i utfordrende tider i fiskerinæringen etter krigen og et ambisiøst næringsliv og kommune.

Alle disse saken er såpass gamle at det er vanskelig å se at det er relevante eksempler for å underbygge at kommunen ikke forstår hvilke verdier som knytter seg til festningen og hensyntar kulturmiljøet i tilstrekkelig grad, eller at det er stort endringspress på området.

Det har vært fremmet ønsker om regulering av endringer de siste tiår, hvorav flere er stoppet tidlig i prosessen nettopp på grunn av kulturmiljøverdier. Av nyere planprosesser er det først og fremst på Bontelabo. I disse reguleringsprosessene er prosesskrav i henhold til Plan- og bygningsloven fulgt, blant annet opp mot kulturmiljømyndigheter og fylkeskommunen også som regional planmyndighet. Dette innebærer en beskrivelse og vurdering av konsekvenser. Det har vært varslet innsigelse, og dette har vært håndtert i dialog. Reguleringsplan er derfor vedtatt uten innsigelse, men foreløpig ikke gjennomført.

Man regulerte for transformasjon, men har siden sett på reguleringsendring til rivning og nybygg pga skadeomfang. Nye undersøkelser har vist at bygningskonstruksjonen likevel kan bli stående, og man er nå i dialog for å gjennomføre transformasjonen som et Futurebuilt prosjekt, der hensyn til klima og kulturmiljøverdi er tungtveiende. Dette er i tråd med god praksis i dagens kulturmiljøvern der gjenbruk, ombruk og transformasjon av eksisterende bygninger anses som bra for både klima og bruk av kulturminner. Planen er et hotell som også har utadrettet virksomhet mot byens innbyggere og vil bli et nytt målpunkt for byens befolkning som ellers ferdes lite her på Bontelabo, som er et næringsområde i dag.

Sykkelvei er også ferdig regulert i regi av Miljøløftet, og midlertidig sykkelvei er bygget.

Det arbeides for tiden med en regulering av bybanetunnel med stopp under Stølen/Sverresborg. Kulturmiljømyndighetene er involvert i prosess og dialog, både med tanke på mulig innvirkning på automatisk fredet bygrunn og på grunn av de svært høye kulturmiljøverdiene i området, som er godt kjent. Utover dette lages det en konsekvensutredning med KUVA integrert, slik det er ønsket gjennomført fra Riksantikvarens side, hvor at alle konsekvenser av tiltaket skal være tilstrekkelig belyst også i forhold til de høye kulturmiljøverdiene og verdensarven før planen fremmes.

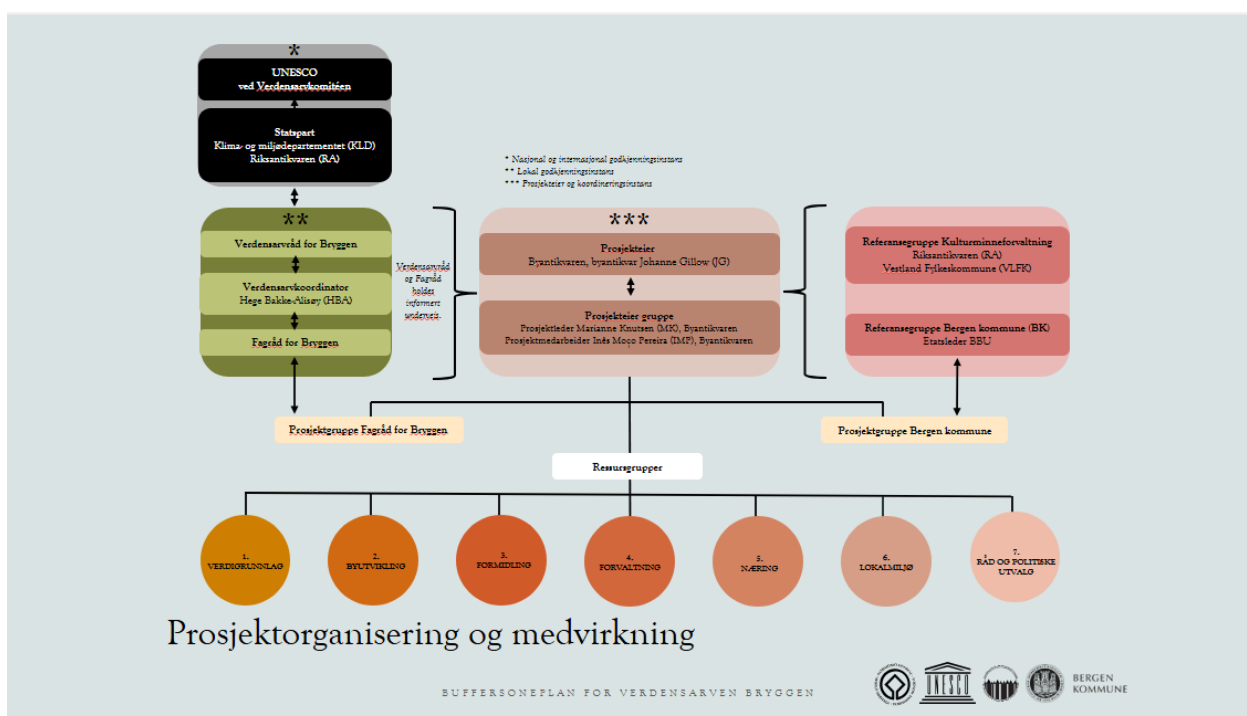
Det har vært fremmet planinitiativ fra Bergen Havn om en utvidelse av Skoltegrunnskaien. Dersom det skulle komme som forslag til reguleringsplan, ville den også i utgangspunktet fulgt sedvanlige prosesskrav og vektlegging av kulturmiljøverdier, uavhengig av en områdefredning, men basert på hensynet til erkjente kulturmiljøverdier og formål i strategier og overordnede planer nevnt over. Dersom det endelige forslaget skulle bli uforenlig med kulturmiljøverdiene, kan Bergen kommune stoppe planen selv, eller Vestland fylkeskommune som regional planmyndighet og kulturmyndighet, vil kunne kommet med innsigelse og stoppet planen. Dette er forslagstiller vel kjent med.

Gode prosesser og utredninger rundt reguleringsforslag er demokratiske, og ikke unødig ressursbruk, slik Byantikvaren ser det. Vi savner en tilsvarende grundig medvirkning og prosess rundt konsekvenser for et fredningsforslag som griper sterkt inn i forvaltningen av et stort kjerneområde i den historiske byen.

Pågående arbeid med buffersone for verdensarvstedet Bryggen

Som kjent, arbeider Bergen kommune ved Byantikvaren, på vegne av Verdensarvforvaltningen og i tråd med Forvaltningsplanen for Bryggen, med forslag til en buffersoneplan for Verdensarven. Dette er en oppgave pålagt Norge av Verdensarvkomiteen i UNESCO. (vedtak Verdensarvkomiteen, 2019).

Det er et viktig premiss at buffersonen må kunne forvaltes på en hensiktsmessig måte innenfor rammene av plan- og bygningsloven og integreres godt med kommunens eksisterende forvaltning av den historiske byen innenfor sitt myndighetsområde. Kommunen har derfor påtatt seg ansvar og fullfinansiering av prosjekt for å utarbeide et forslag. Arbeidet skjer i tett dialog med den lokale verdensarvforvaltningen. I buffersone arbeidet legges det, i henhold til retningslinjer for arbeidet, stor vekt på involvering og medvirkning fra både private eiere og beboere, næringsdrivende, Bergen Havn, BIR, samt en rekke offentlige etater og andre aktører som har interesser i området. Dette er helt grunnleggende for å få til en god prosess og et godt resultat og er også i tråd med UNESCO's retningslinjer for arbeidet.

Figur 2 organisering av arbeid med buffersoneforslag, medvirkning.

Buffersonen utformes som en strategiplan for definering av buffersoneområdet, og for å klarlegge den videre forvaltningen av dette området som har stor betydning for bevaring, forståelse og opplevelse av Verdensarvverdiene. Forvaltningen av buffersonen skal forankres i arealplan.

Buffersonens arbeidsområde omfatter hele området for fredet bygrunn med påstående bebyggelse, samt deler av fjellsiden og sjøbodmiljøet i Skuteviken og Sandviken. Sentralt i arbeidet med å definere oppsluttende verdier står forholdet til Bryggens verdi som Havnekvarter og tidlig handelssete i middelalderbyen. Strukturer som viser havnens utvikling over tid betraktes som oppsluttende verdier. Her blir det pekt på både sjøboder i Skuteviken, Sandviken og Nordnespynten, men også objekter som Fryselageret på Bontelabo fra 1954, knyttet til mer moderne fiskerinæring, som også faller innenfor buffersoneområdet. Dette er i tråd med gjeldende Forvaltningsplan for Bryggen.

Et viktig aspekt og oppsluttende verdi for forståelsen av Bryggen som verdensarv og som et internasjonalt knutepunkt er samspillet mellom kongemakt, kirkemakt og handel og de sporene man fortsatt finner i byen som forteller om denne maktbalansen. Her står Bergenhus i en særstilling ved sin strategiske plassering ved innløpet til Vågen.

En buffersone vil sikre at alle planer og tiltak innenfor buffersonen, og også utenfor i det som UNESCO kaller «Wider Setting», vil måtte vurderes opp mot konsekvenser for verdensarven

og verdiene knyttet både til selve verdensarven, men også til de oppsluttende verdiene vist til i buffersonen. Arbeidet innebærer en kartlegging av viktige siktsoner som også er et krav fra UNESCO. Bergenhus er en sentral del av buffersonen, både geografisk og symbolsk, og vil derfor i framtiden ha god beskyttelse også gjennom buffersoneplanen. Se forslag til avgrensning av buffersonen under.

Innenfor buffersonen vil tiltak som får direkte og betydelige konsekvenser for verdensarvverdiene, enten visuelt, fysisk eller funksjonelt, få krav om en utredning av konsekvensene (KUVA - Konsekvensutredning for Verdensarv). Bergenhus festning regnes som en svært viktig oppsluttende verdi og vil falle innenfor dette.

Byantikvaren ser at fredningsforslaget vil kunne få store konsekvenser for den uttalte verdien havneaktivitetene har for verdensarven, og mener at det være svært uheldig å fatte et vedtak uten å først utrede hvilke konsekvenser dette vedtaket eventuelt vil ha for de universelle fremragende verdiene til verdensarvstedet Bryggen og de oppsluttende verdiene til verdensarven. Vi viser til retningslinjer for gjennomføring av verdensarvkonvensjonen (O.P. § 118bis, WHC.25/01), nasjonale føringer for verdensarvpolitikk (Meld.St.16 (2019-2020) og forvaltningsplan for verdensarvstedet Bryggen.

En inngripende fredning nå, vil undergrave hensikten med å verne og forvalte gjennom en buffersone.

Figur 3 arbeidskart avgrensning av buffersone

Vedtatte planer og planer under utarbeidelse

Som også nevnt i notatet vårt til oppstartsmeldingen, vil fredningsområdet også omfatte deler av de vedtatte planene for Bybanen fra Kaigaten til Sandviken, og for den permanente sykkeltraseen over Bryggen og Festningskaaien. Tiltakene som er planlagt i forbindelse med masseuttak på Koengen vil også kunne være en utfordring i forhold til bestemmelser i fredningsvedtaket. Det blir viktig å finne formuleringer som gir gode rammer både for bevaring og utvikling.

Kulturmiljøets økonomiske verdi

Riksantikvaren trekker i fredningsforslaget frem statlige investeringer på Bergenhus, men nevner ikke investeringer som er gjort ved etableringen av dagens kaianlegg og bygninger som blir berørt av fredningen. Disse er trolig også betydelige.

I fredningsforslaget konkluderer Riksantikvaren på dette punktet at det ikke er avgjørende for fredningen å tallfeste verdien av kulturmiljøet, men viser til at bærekraftig bruk av kulturmiljø er et grunnleggende premiss for all økonomisk aktivitet i området. Byantikvaren er selvsagt enig i at en bærekraftig bruk som ivaretar kulturmiljøet er av største betydning, men antar at fredningen kan få betydelig økonomiske konsekvenser, blant annet knyttet til havneaktivitet og bruk av bygningsmasse med ringvirkninger til næringslivet for øvrig. Dette bør, etter vår vurdering, belyses for å sikre en bærekraftig bruk som ivaretar både kulturmiljø og en videreføring av havnevirksomheten som byen er tuftet på.

Fagetatens anbefaling:

Formålet med den foreslåtte fredningen er å bevare virkningen av Bergenhus festning og sjøbodene i Skuteviken, og kulturmiljøet de utgjør, i landskapet og miljøet. Dette er svært viktig også for Bergen kommune, noe de mange arealplanene med vernebestemmelser og føringer, de kulturminnefaglige utredningene og prioriteringen av buffersone arbeidet, vitner om. Byantikvaren støtter den grunnleggende tanken om at kulturmiljøet må legge premisser for forvaltningen av området, men er tvilende til om en så omfattende fredning er det mest hensiktsmessige. En inngripende fredning nå, vil kunne undergrave hensikten med å verne og forvalte gjennom en buffersone. Byantikvaren anbefaler derfor at Bergen kommune ber om at man ser fredningssaken i sammenheng med den kommende buffersonen som skal verne om både Bryggens verdensarvverdier (OUV) og de oppsluttende verdiene der Bergenhus festning inngår.

Bergen som by er tuftet på handel og sjøfart. Havnen er byens livsnerve, vesentlig for å forstå byens grunnleggelse, den hanseatiske historien, og byens videre utvikling - basert på kontinuerlig havnedrift siden byens opprinnelse. Havnens framtid er avhengig av et helhetlig grep der både Vågen og dagens kaiareal og mulig framtidig havnerelatert infrastruktur, blir sett på i sammenheng. Det er positivt at Riksantikvaren åpner for en dialog rundt dette.

Byantikvaren er bekymret for den forvaltningsmessige oppfølgingen av et fredningsvedtak som inkluderer detaljerte bestemmelser for skipstrafikken i områdene A og C. Vi frykter at forvaltningen av havnen vil kunne bli skadelidende ved å innføre en lite fleksibel dispensasjonsprosess. Vurdering av dispensasjon fra fredningsbestemmelser vurderes av kulturmiljøfaglig kompetanse i denne sammenheng hvor havnologistikk og funksjonalitet spiller en avgjørende rolle. Vi er usikre på om en fredning vil redusere havnen til en museumshavn. En fornuftig og gjennomførbar størrelsesbegrensning bør settes og forvaltes av Bergen kommune i samarbeid med Bergen Havn.

Det er vanskelig å ta stilling til de to gitte konkrete alternativene 1 og 2 som legger ulik vekt på skipenes høyde og lengde og som gir begrensninger på antall anløp og liggetid ved kai, uten å basere dette på en konsekvensanalyse. Fredningen kan få betydelig økonomiske

konsekvenser, blant annet knyttet til havneaktivitet og bruk av bygningsmasse, samt ringvirkninger til byens næringsliv. Dette bør, etter vår vurdering, belyses. Kommunen bør be om at Bergen Havns analyser blir lagt til grunn for endelig utforming av fredningsvedtaket. Videre at økonomiske konsekvenser adresseres i et mer helhetlig perspektiv.

Med bakgrunn i den etablerte forvaltningen av bygningsmiljøet i Skuteviken kan vi ikke se behovet for å innlemme husrekken i Skuteviksveien i fredningsområdet. Vi foreslår at fredningsgrensen blir lagt i eiendomsgrensen i bakkant av byggene i Skuteviksveien. Dersom fredningen skal omfatte disse bygningene, må det gis bestemmelser i fredningen for hvordan man skal forstå forvaltningen av byggene blant annet i byggesaksammenheng.

Byantikvaren ser det som svært viktig at Bergen kommune deltar aktivt i den endelige utformingen av fredningsvedtaket.

Med hilsen
Byantikvaren

Johanne Gillow
Byantikvar

Marianne Knutsen
Seniorrådgiver, prosjektleder Buffersone

Dokumentet er godkjent elektronisk.

Vedlegg:
Uttalelse fra Verdensarvkoordinator for Bryggen.

Bergen 12.12.25

Verdensarvkoordinator for Bryggen sitt høringsinnspill til forslag til fredning av område på og rundt Bergenhus festning, Sverresborg og Skuteviken i Bergen kommune

Det vises til fredningsforslaget som ble lagt ut til offentlig høring 12.11.2025.

Fredningsforslaget som foreligger vurderes som et positivt bidrag til å sikre landskapsrommet og innseilingen til Vågen som støttende verdier for verdensarvstedet Bryggen. Dette gjelder særlig bestemmelsen om forbud mot etablering av nye kaianlegg eller utvidelse av eksisterende kaianlegg. Når det gjelder soner med ferdselsbegrensninger, fremstår konsekvensene for verdensarvstedet Bryggen som uklare. Det må gjennomføres ytterligere utredning for å avklare om slike begrensninger kan medføre negative konsekvenser for verdensarvverdiene.

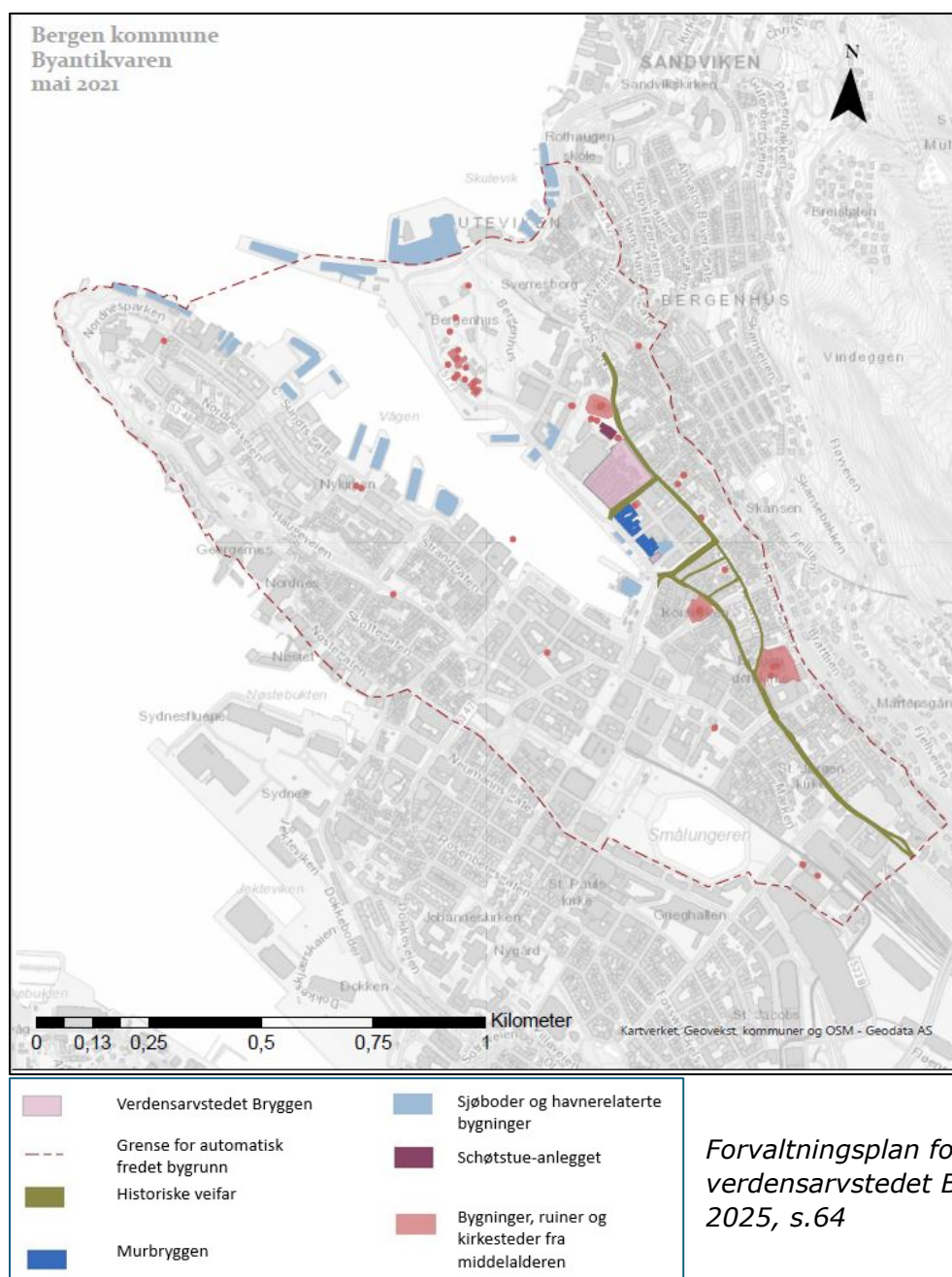
Bryggen ble innskrevet på UNESCOs verdensarvliste i 1979, under kriterium iii. Verdensarvstedene ble den gang innskrevet uten buffersone. Det pågår i dag et arbeid med å definere buffersone til verdensarvstedet Bryggen, i henhold til vedtak i verdensarvkomiteen, 43 COM 8B.47. En buffersone er viktig for å sikre sammenhengen Bryggen som verdensarvsted er del av, det større kulturmiljøet og landskapsrommet. Dette er helt avgjørende for ivaretagelsen av verdensarvverdiene til Bryggen. Bergenhus festning, Sverresborg og Skuteviken er alle viktige støttende verdier for verdensarvstedet Bryggen og en viktig del av buffersone for verdensarvstedet Bryggen. En områdefredning må derfor sikre at både verdensarvverdiene og de støttende verdiene ivaretas, og bidra til å styrke integriteten til verdensarvstedet.

Bryggen ble innskrevet på verdensarvlisten på grunnlag av sin hanseatiske historie. Stedet representerer en av få gjenværende strukturer som viser organiseringen av et hanseatisk kontor, og hvordan kontoret inngikk var en del av Nord-Europas viktigste handelsbyer i middelalderen. Bergen som havneby utgjør grunnlaget for at de hanseatiske kjøpmennene etablerte seg her, og er en forutsetning for Bryggens status som verdensarv. Et viktig aspekt og oppsluttende verdi for forståelsen av Bryggen som verdensarv og som et internasjonalt knutepunkt samspillet mellom kongemakt, kirkemakt og handel og de sporene man fortsatt finner i byen som forteller om denne maktbalansen. Her

står Bergenhus i en særstilling ved sin strategiske plassering ved innløpet til Vågen.

Bevaring av de universelle fremragende verdiene forutsetter at Bryggen forblir en levende og integrert del av en aktiv havneby (jf.

<https://whc.unesco.org/en/list/59/documents/>). Gjeldende forvaltningsplan for Bryggen (<https://www.bergen.kommune.no/politikere-utvalg/api/fil/bk360/5363031/Forvaltningsplan-2021-Verdensarvstedet-Bryggen>) redegjør for viktige attributter med støttende verdi for verdensarvstedet, som sikrer et helhetlig kulturmiljø. Bevaring av verdensarvverdiene er komplekst og omfatter både siktlinjer, visuell påvirkning og funksjonelle forhold.

Forvaltningsplan for verdensarvstedet Bryggen 2021-2025, s.64

Skuteviken er særskilt omtalt i fredningsforslaget og har en klar støttende verdi for Bryggen. Området illustrerer utvidelsen av havneaktiviteten fra Vågen til Skuteviken og representerer en del av utviklingen av Bergen som havneby. Tilsvarende gjelder øvrige bygninger innenfor fredningsområdet som er knyttet til havneaktivitet, deriblant fryselageret på Bontelabo (jf. kart i forvaltningsplanen, s. 64). Disse bygningene dokumenterer ulike utviklingsfaser for havnebyen Bergen og understøtter Bryggens status som en del av en levende havneby.

I forbindelse med reguleringsplan for bybane til Åsane ble det i 2022 gjennomført en rådgivende befaring fra ICOMOS og verdensarvsenteret i Paris (se under Mission reports for rapport: <https://whc.unesco.org/en/list/59/documents/>). Her blir det også pekt på hvor viktig det er at Bryggen skal være en levende del av Bergen by og at havnen er en levende havn. Befaringen frarådet å gjøre Vågen til en havn hovedsakelig for historiske fartøy, da dette vil svekke havnens støttende verdi for verdensarvstedet.

Fredningsforslaget inneholder ulike soner med ferdselsbegrensninger og presenterer to alternative løsninger. Det er imidlertid ikke redegjort for hvordan disse alternativene vil påvirke Vågen som havn, og dermed verdensarvstedet Bryggen. I tråd med retningslinjene for gjennomføring av Verdensarvkonvensjonen (O.P. §118bis, WHC.25/01), nasjonale føringer for verdensarvpolitikk (Meld. St. 16 (2019–2020)) og gjeldende forvaltningsplan for Bryggen, vil det være uheldig å fatte vedtak uten en grundig konsekvensutredning for å avklare hvordan ferdselsbegrensningene vil påvirke de universelle fremragende verdiene.

Verdensarvkoordinator for Bryggen

Hege Agathe Bakke-Alisøy